Tampereen ammattikorkeakoulu

Yksityishenkilön vapaaehtoiset maksujärjestelyt

Tarkastelussa velkajärjestely, Takuusäätiön järjestely-laina sekä sosiaalinen luototus

Katja Hurskainen

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2020

Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellinen asiantuntijuus

HURSKAINEN, KATJA:
Yksityishenkilön vapaaehtoiset maksujärjestelyt
Tarkastelussa velkajärjestely, Takuusäätiön järjestelylaina sekä sosiaalinen luototus

Opinnäytetyö 50 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Joulukuu 2020

Maksuhäiriömerkintöjen määrä on lisääntynyt Suomessa huomattavasti viime vuosikymmenillä. Varsinkin tämä vuosi on koetellut suuresti kotitalouksia koronapandemiasta eli maanosien yli ylettyvästä epidemiasta johtuvien rajoitusten, lomautusten sekä irtisanomisten myötä.

Tämän opinnäytetyön aiheena oli yksityishenkilön vapaaehtoiset maksujärjestelyt- tarkastelussa velkajärjestely, Takuusäätiön järjestelylaina sekä sosiaalinen luototus. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella näitä kolmea yksityishenkilön vapaaehtoisesti haettavaa ratkaisuvaihtoehtoa, joiden avulla yksityishenkilöllä on mahdollisuus katkaista ylivelkaantuminen, saada oma talous tasapainoon ja sitä kautta omaan hallintaan.

Opinnäytetyön tavoitteena oli helpottaa tiedonhakua yksityishenkilön ratkaisuvaihtoehdoista, jotta henkilö voi tutustua vaihtoehtoihinsa omatoimisesti jo ennen käyntiä talous- ja velkaneuvojalla. Työn tavoitteena oli myös selvittää henkilölle ratkaisuvaihtoehtojen esteet ja edellytykset pintapuolisesti. Opinnäytetyön avulla henkilö voi tarkastaa omat vaihtoehtonsa, mihin ratkaisuvaihtoehtoon hänellä on edellytykset huomioiden velkamääränsä, esimerkiksi maksuvaralaskelman avulla. Työ tehtiin, koska ei löytynyt saatavilla olevaa koottua tietoa näistä kaikista kolmesta ratkaisuvaihtoehdosta asiakkaan näkökulmasta vaan tieto piti hakea useasta eri saatavilla olevasta lähteestä.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin lainopillista tutkimusta, jonka lähteinä on käytetty lainsäädäntöä, hallituksen esityksiä sekä verkkolähteitä. Työhön koottiin myös tilastotietoa Tilastokeskuksen laatimien tilastojen perusteella maksuhäiriömerkinnöistä sekä saatavilla olevaa tietoa eri ratkaisuvaihtojen tunnusluvuista. Tutkimustuloksena vertaillaan vapaaehtoisten maksujärjestelyjen kestoa, edellytyksiä, esteitä sekä maksuvelvollisuutta.

---

asiasanat: maksuhäiriömerkintä, luottotiedot, velkajärjestely, Takuusäätiön järjestelylaina, sosiaalinen luototus

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Option of Legal Expertise

HURSKAINEN, KATJA:
Optional Payment Systems of a Private Person
Study of Debt Arrangement, Arrangement Loan from Guarantee Foundation and Social Lending

Bachelor's thesis 50 pages, appendices 3 pages
December 2020

The amount of payment-defaults has been increasing notably in Finland since the last decades. Especially this year has afflicted home economics because of a coronapandemic (over the continents reaching epidemic) and its restrictions, layoffs and redundancies.

The topic of this thesis was optional payment systems of a private person-study of debt arrangement, arrangement loan from Guarantee Foundation and social lending. The purpose of this thesis was to study these three optionally applied options of a financial solution, which help a private person to cut over-debtness, balance his home economics and that way to get his economics to control.

The goal of this thesis was to facilitate information seeking on these options so that a person can explore his options himself already before meating with a debt advisor. The goal of this thesis was also to explain perfunctorily the conditions and obstacles of the financial options. This thesis tried to assist a person to map and judge the options and conditions in relation to his amount of debt. The estimate could be carried out e.g. by using the calculation of payment funds. This thesis was made because there was no single source of information covering all these three optional payment systems seen from the customer’s point of view. All the information had to be picked from many different sources.

The method of this study was the legal examination in which legislation, government rules and Internet sources were used as study materials. The thesis also included statistics collected from the Statistics Finland related to payment defaults and the key figure on these three optional payment systems. As the result of this thesis there are comparisons between the length of payment systems, conditions, obstacles and payment obligations.

Key wors: credit report, default of payment, debt arrangement, arrangement loan from Guarantee Foundation, social lending

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 6
2 YLEISTILANNE SUOMESSA 9
2.1 Maksuhäiriömerkintöjen määrä 2011-2019 10
2.2 Velkajärjestelyjen määrä 2011-2019 13
2.3 Takuusäätiön järjestelylainan takauksien sekä sosiaalisen luottojen määrä 14
3 MAKSUHÄIRIÖMERKINTÄ 15
3.1 Syyt maksuhäiriömerkinnälle 16
3.2 Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset 18
3.3 Maksuhäiriömerkintöjen säilyttämisajat 19
4 RATKAISUVAIHTOEHDOT TALOUDEN TASAPAINOTTAMISEEN 23
4.1 Maksuvara 24
4.2 Velkajärjestely 27
4.2.1 Velkajärjestelyn edellytykset 29
4.2.2 Velkajärjestelyn esteet 32
4.3 Takuusäätiön järjestelylaina ja sen edellytykset 35
4.4 Sosiaalinen luototus 37
4.4.1 Sosiaalisen luototuksen edellytykset 38
4.4.2 Sosiaalisen luototuksen esteet 39
5 POHDINTA 41
LÄHTEET 44
LIITTEET 48
Liite 1. Ohje rahankäyttöön sekä talouden suunnitteluun korona-aikana 48
Liite 2. Takuusäätiön vinkkejä korona-aikaan 49
Liite 3. Kunnat, joissa sosiaalinen luototus käytössä sekä enimmäislainamäärä 50

LYHENTEET

AL	Avioliittolaki (13.6.1929/234)
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
LA	Lakialoite
LTL	Luottotietolaki (11.5.2007/527)
MaksukykyA	Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä (30.3.2001/322)
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö
SVT	Suomen virallinen tilasto
TEM	Työ- ja elinkeinoministeriö
THL	Terveyden ja hyvinvointilaitos
Tetola	Terveyttä ja toimintakykyä edistävä lautakunta
UK	Ulosottokaari (15.6.2007/705)
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (25.1.1993/57)
VNL	Laki talous- ja velkaneuvonnasta (1.12.2017/813)
WHO	Maailman terveysjärjestö

1 JOHDANTO

Maksuhäiriömerkintöjen määrä Suomessa on ollut nousussa tällä vuosikymmenellä. Merkintöjen määrän kasvun selittää osaksi se, että vuodesta 2011 jokainen ulosottoesteen sisältämä velka on aiheuttanut oman maksuhäiriömerkintänsä. (Asiakastieto A 2020.) Myöskin kuluttajaluottojen eli pikavippien helppo saatavuus ilman vakuuksia ja niiden suuri markkinointi, on yllyttänyt ottamaan helppoa lainaa tavanomaisten rahoituslaitosten eli pankkien tarjoamien luottojen korkoja suuremmilla koroilla. Pienikin maksuongelma voi aloittaa ylivelkaantumisen prosessin, jos ei ole olemassa pientä puskurirahastoa yllättävien elämäntilanteiden, kuten esimerkiksi työttömyyden varalle.

Viimeisten vuosikymmenten aikana on lainsäädännössä kiinnitetty enenevissä määrin huomiota yksityishenkilön ylivelkaantumiseen. Lainsäädännön uudistamisella on pyritty turvaamaan ylivelkaantuneen yksityishenkilön asema siten, että hänellä olisi mahdollisuus selviytyä ylipääsemättömistä velkaongelmista joillakin keinoin. (Uitto 2010, 5.) Hallituksen esityksen 53/2020 mukaan muutettiin kuluttajasuojalain 7 lukua väliaikaisesti, jonka seurauksena heinäkuussa 2020 astui voimaan, vuoden loppuun asti voimassa oleva, kuluttajaluottojen 10 prosentin korkokatto (HE 53/2020). Muutos oli haitaksi monelle pikavippiyritykselle, mutta aikaisemmat korkeat korot jäivät kumminkin haitaksi usealla yksityishenkilölle, jos henkilö ei kilpailuttanut luottojaan alhaisemmille koroille. Hallituksen esityksen 53/2020 seurauksena astui voimaan myös kuluttajaluottojen suoramarkkinointikielto. 10 prosentin korkokatto sekä kuluttajaluottojen suoramarkkinointikielto muutettiin väliaikaisesti COVID-19 epidemian liittyvän poikkeustilan vuoksi.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selventää ylivelkaantuneille yksityishenkilöille kolme vapaaehtoisesti haettavaa ratkaisuvaihtoehtoa eli kolme erilaista maksujärjestelyä. Näiden vaihtoehtojen avulla oma talous saataisiin tasapainoon ja sitä kautta omaan hallintaan selviytymällä maksuhäiriömerkinnästä sekä mahdollisesti alkaneesta palkan- tai muun tulon ulosmittauksesta. Tarkastelussa on yksityishenkilön velkajärjestely, Takuusäätiön takaaman järjestelylainan takaus sekä sosiaalinen luototus, edellytyksineen ja esteineen.

Idea opinnäytetyöni aiheelle lähti suorittaessani harjoittelua Tampereen kaupungin (nykyisin Pirkanmaan oikeusaputoimiston) talous- ja velkaneuvonnassa vuonna 2016. Saatavilla ei olut työtä, jossa vapaaehtoiset ratkaisuvaihtoehdot esiteltäisiin yksityishenkilölle yhdessä teoksessa. Tämän työn tavoitteena on helpottaa yksityishenkilön tiedon etsintää ratkaisuvaihtoehdoista. Aiheeseen viittaavia opinnäytetöitä on saatavilla, kuten esimerkiksi vuonna 2020 Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelija Mervi Parviaisen laatima opinnäytetyö, aiheena Talous- ja velkaneuvonta opas- Rauman Seudun Katulähetys ry:n työntekijöille. Aihe oli vastaava, kuten omassa työssäni, mutta näkökulmana Parviaisella oli työntekijä. Vuonna 2020 Tampereen ammattikorkeakouluopiskelija Satu Mäkinen on kirjoittanut opinnäytetyön Yksityisen velallisen maksujärjestelyt ja velan vanhentuminen. Työn aihe oli vastaava kuin laatimani opinnäytetyö, mutta Mäkisen opinnäytetyö oli laadittu ulosoton näkökulmasta. Omassa opinnäytetyössäni näkökulmana käytin yksityishenkilöä, eli talous- ja velkaneuvonnan asiakasta ja työ on koitettu laatia selkokielellä, jotta lakipykälät olisivat helposti ymmärrettävissä.

Opinnäytetyön toisessa luvussa käydään läpi Suomen yleistilanne. Suomessa ja maailmalla vallitsee poikkeustilanne Covid-19 pandemian vuoksi, joka on huomioitu opinnäytetyötä tehdessä. Lomautuksien ja irtisanomisten määrä on ollut suurta tänä vuonna, mikä ei kuitenkaan vielä näy maksuhäiriömerkintätilastoissa. Lomautuksista ja irtisanomisista johtuneet maksuhäiriömerkinnät tulevat näkymään viiveellä joko tämän vuoden lopun tai ensi vuoden tilastoissa. Toiseen lukuun on myös kerätty tilastotietoa maksuhäiriömerkintöjen, työttömien-, lomautettujen-, velkajärjestelyjen-, Takuusäätiön järjestelylainojen takauksien- sekä sosiaalisen luototuksen määristä, saatavilla olevista tilastoista.

Kolmannessa luvussa on selitetty termi maksuhäiriömerkintä; mistä maksuhäiriömerkintä syntyy, mitkä ovat maksuhäiriömerkinnän vaikutukset sekä merkinnän säilyttämisajat. Maksuhäiriömerkintä on suurena osana opinnäytetyötä, jotta velkaantuneilla olisi ymmärrys kuinka taloudellinen tasapaino saattaa vaikeutua maksuhäiriömerkinnän seurauksena pitemmäksikin aikaa.

Neljännessä luvussa selvitetään mitä tarkoittaa maksuvara ja kuinka se lasketaan? Mitä tietoja/liitteitä tarvitaan maksuvaran laskemiseen? Mitä tarkoitetaan luottotiedoilla ja mistä omat luottotiedot voi tarkastaa? Luvussa esitellään myös kolme vapaaehtoisesti haettavaa ratkaisuvaihtoehtoa eli maksujärjestelyä ylivelkaantumisen katkaisemiseen sekä maksuhäiriömerkinnän päihittämiseen: yksityishenkilön velkajärjestely, Takuusäätiön takaama järjestelylaina sekä sosiaalinen luototus. Mitkä ovat ratkaisuvaihtoehtojen esteet ja edellytykset sekä mistä ratkaisuvaihtoehtoja voidaan hakea?

Ratkaisuvaihtoehtojen esteet esitellään työssä pintapuolisesti, koska esteistä on saatavilla useita opinnäytetöitä ja pro gradu-tutkielmia. Esimerkiksi hakusanalla yksityishenkilön velkajärjestelyn esteet löytyy useita opinnäytetöitä: Velkajärjestelyn esteet ja painavat syyt, jonka on laatinut Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelija Marika Lehto-Sten vuonna 2011, Velkajärjestelyn hylkääminen, Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelija Rintamäenpää Tanja (2014), Velkajärjestelyn esteet ja painavat syyt, Vaasan ammattikorkeakoulu, Anna-Leena Lantela (2016), Yksityishenkilön velkajärjestely; edellytykset ja esteet, Karelia-ammattikorkeakoulu, Riikka Rautiainen (2016), Yksityishenkilön velkajärjestelyn edellytykset ja esteet, Turun ammattikorkeakoulu, Ferdane Imeri (2015).

Opinnäytetyö on lainopillinen tutkimus, jonka lähteinä on käytetty lainsäädäntöä, hallituksen esityksiä, tuomioistuimen päätöksiä sekä verkkolähteitä. Työhön on kerätty tilastotietoa maksuhäiriömerkinnöistä sekä saatavilla olevaa tietoa eri ratkaisuvaihtojen tunnusluvuista. Lähteiden kerääminen opinnäytetyöhön on ollut haastavaa maailmalla vallitsevan koronapandemian ja hallituksen asettamien rajoitteiden myötä. Kirjastojen ovet ovat pysyneet suljettuina osan opinnäytetyön kokoamisen ajasta, joten opinnäytetyön lähteenä on hyödynnetty suurimmaksi verkosta löytyviä lähteitä

2 YLEISTILANNE SUOMESSA

Suomessa ja maailmalla vallitsee taantunut talous- ja työllisyystilanne koronapandemian (Covid-19) takia. Epidemia on vaikuttanut valtioiden, kuntien ja yritysten talouteen, ja sitä kautta myös yksityishenkilöiden taloudelliseen tilanteeseen. Hallitus on asettanut rajoituksia, joilla saataisiin rajoitettua viruksen leviämistä. Hallituksen asettamat rajoitteet, kuten yhtenä esimerkkinä ravitsemisliikkeiden aukiolojen rajoittaminen (HE 25/2020), on saattanut johtaa yritysten joko hetkelliseen tai jopa lopulliseen sulkemiseen. Tämä on vaikuttanut suuresti työllistymiseen; irtisanomisia ja lomautuksia on tapahtunut suurissa määrin tämän vuoden aikana.

1.3.2017 tuli voimaan Tartuntatautilaki (1227/2016), joka ohjaa kansallista varautumista pandemiaan. Vuonna 2017 myös maailman terveysjärjestö (WHO) on päivittänyt ohjettaan pandemiaan varautumisesta ja vasteesta. Keväällä 2020 käynnistyi pandemiasuunnitelman päivitystyö, joka valmistuu näillä näkymin syksyllä 2020. Päivitystyössä otetaan huomioon varautumissuunnitelma, jonka tavoitteena on rajoittaa pandemiasta ihmisten terveydelle aiheutuvia haittoja ja turvata mahdollisimman hyvin yhteiskunnan toimintojen jatkuvuus. Päivitystyössä otetaan huomioon varautumissuunnitelmaan vaikuttavat uudet säädökset ja ohjeet. Suunnitelma on edellisen kerran päivitetty vuonna 2012. (STM A 2020.)

Koronapandemian taloudelliset vaikutukset ovat rajoitustoimien vuoksi laajaalaisia ja pitkäkestoisia. Rajoitustoimien takia kotitaloudet ja yritykset eivät pääse kuluttamaan entiseen tapaansa. Häiriöitä tuotantoketjuissa ja liikevaihdon supistumista tapahtuu eniten aloilla, joiden työntekijät sairastuvat ensivaiheessa. Nämä vaikutukset jatkuvat niin kauan kuin rajoitustoimet ovat voimassa. Talouden epävarmuus, tuotantoon kohdistuvat rajoitustoimet sekä kysynnän voimakas supistuminen aiheuttavat yritysten kassavirtaan tyrehdytyksiä. Näiden seurauksena yritykset joutuvat maksuvaikeuksiin. Rajoitusten pysyessä voimassa pidemmän aikaa, yritykset joutuvat lomauttamaan ja irtisanomaan työntekijöitään. Tämä aiheuttaa massatyöttömyyttä, jonka seurauksena useiden

kotitalouksien tulot laskevat merkittävästi. (Lindblad, A., Sariola, M. & Silvo, A. 2020.)

Työ- ja elinkeinoministeriö (myöhemmin TEM) laatii kuukausittain työllisyyskatsauksen työnvälitystilastojen pohjalta seuraten työttömyyttä, avoimia työpaikkoja ja työvoimapoliittisten palveluiden viimeaikaista kehitystä. Työttömyyden määritelmänä TEM:n työnvälitystilaston mukaan pidetään tilannetta, jossa henkilö ei ole työsuhteessa eikä työllisty yritystoiminnassa. Työttömäksi luetaan myös kokoaikaisesti lomautetut, mutta ei päätoimisia opiskelijoita. (TEM A 2020.) Syyskuisen (2020) työllisyyskatsauksen mukaan Suomessa on tilastoitu 315 800 työtöntä työnhakijaa. Työttömien määrä on 89 700 työtöntä työnhakijaa enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Työttömien työnhakijoiden määrä väheni edellisestä kuusta 13 900:lla. Kokoaikaisesti lomautettujen määrä syyskuun lopulla 2020 oli 56 700. (TEM B 2020.)

Irtisanomiset ja lomautukset heikentävät henkilöiden taloudellista tilannetta ja heidän maksukykyään. Jos siihen ei ole osattu varautua on mahdollista joutua velkakierteeseen sekä luottotietojen menettämiseen. Tällä hetkellä on talousneuvonta tarpeen, ja tämän vuoksi Takuusäätiö on laatinut ohjeen, jota noudattamalla voitaisiin estää luottotietorekisterin maksuhäiriömerkintä (liite 1 ja liite 2).

2.1 Maksuhäiriömerkintöjen määrä 2011-2019

Asiakastieto laatii vuosittain maksuhäiriötilastoja, joista selviää maksuhäiriöisten henkilöiden määrä (kuvio 1), uusien maksuhäiriömerkintöjen lisäys (kuvio 2) sekä maksuhäiriömerkinnän saaneiden ikäjakauma (kuvio 3). Vuoden 2019 lopussa maksuhäiriömerkintöjä oli 386 700 henkilöllä, joten maksuhäiriörekisteriin tuli 4800 uutta maksuhäiriön saanutta ihmistä lisää. Asiakastiedon mukaan vuonna 2019 maksuhäiriömerkintöjen määrä kasvoi 1,8 miljoonalla uudella merkinnällä (kuvio 2), joka on 20 prosenttia enemmän kuin vuonna 2018. Uusien merkintöjen määrä on suuri, mutta ne kohdistuivat hiukan entistä pienemmälle joukolle ihmisiä. Useita häiriöitä tulee nopeasti ongelmien kasaantumisen vuoksi, kun samat henkilöt velkaantuvat moneen suuntaan. (Asiakastieto A 2020.)

Asiakastiedon laatiman tilaston mukaan, 31.12.2019 yli 70-vuotiaiden ja alle 20-vuotiaiden osuus maksuhäiriömerkinnän saaneissa henkilöissä on pieni (yli 70 vuotiaista 2%, alle 20-vuotiaista 1,4%). Eniten maksuhäiriön merkinnän saaneita henkilöitä on 30-34 vuotiaissa, joita on 13,3% yhteensä kaikista ikäluokkansa kuluttajista. 30-34 vuotiaiden ikäryhmässä on myös naispuolisten maksuhäiriöisten henkilöiden suurin määrä, joita on 10,6%. Miehillä suurin määrä merkintöjä on 35-39 vuotiaissa (15.9%). (Asiakastieto B 2020.)

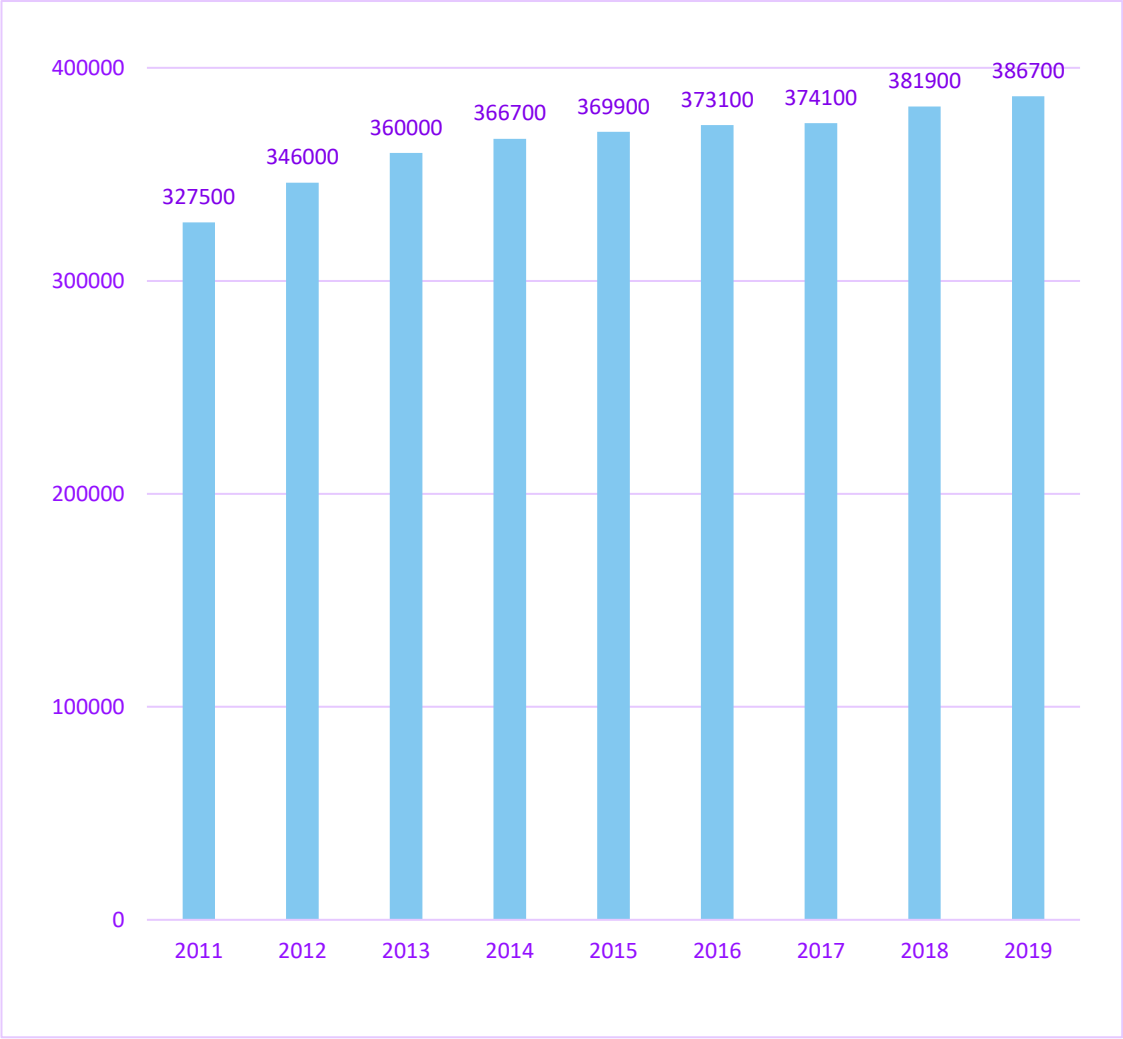

KUVIO 1. Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä Suomessa 2011-2019 (Asiakastieto B 2020.)

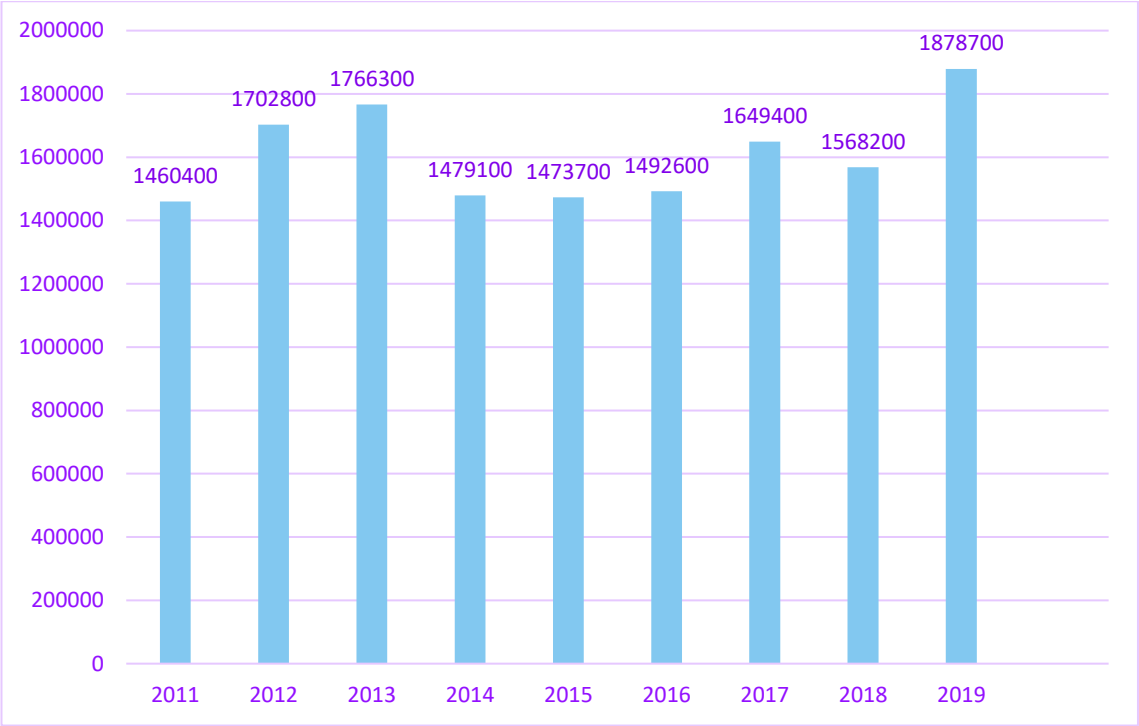

KUVIO 2. Uudet maksuhäiriömerkinnät henkilöille 2011-2019 (Asiakastieto B 2020.)

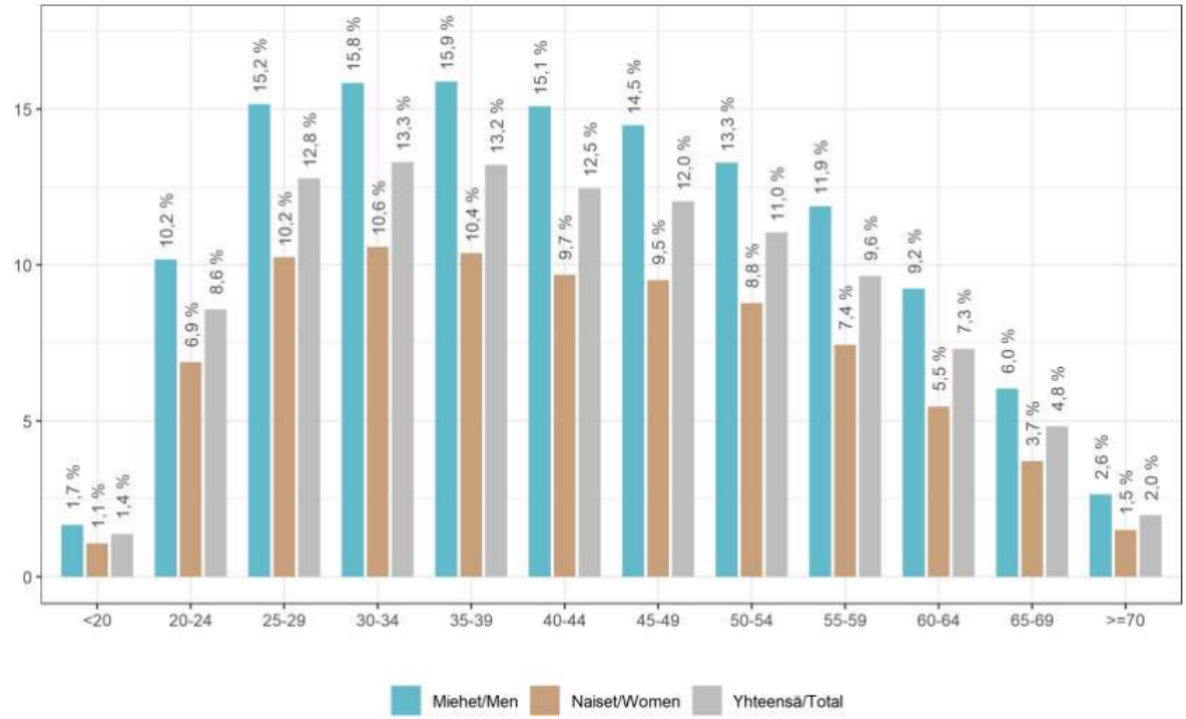

KUVIO 3. Maksuhäiriöiset henkilöt eri ikäluokissa 31.12.2019 (Asiakastieto B 2020.)

2.2 Velkajärjestelyjen määrä 2011-2019

Suomen virallisen tilaston (SVT) tietojen mukaan, velkajärjestelyjen määrä on ollut pienessä kasvussa vuodesta 2011 vuoteen 2020 (kuvio 4). Vuosi 2019 oli poikkeus ja vireillepantujen velkajärjestelyjen määrä oli laskussa. Vuonna 2019 käräjäoikeuksiin jätettiin 3433 yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemusta, mikä on 24,6 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. (SVT 2020.) Yhtenä syynä tähän on talous- ja velkaneuvonnan siirtyminen 1.1.2019 voimaan tulleen lain myötä kunnilta valtion oikeusaputoimiston alaiseksi organisaatioksi. Siirtymä aiheutti hakemusten käsittelemisen hidastumisen vuoden 2019 alussa. (SVT 2020.)

Tuoreimman tutkimuksen mukaan tammi-syyskuussa 2020 käräjäoikeuksiin jätettiin yhteensä 2842 yksityishenkilön velkajärjestelyhakemusta. Edellisen vuoden samaan ajan jaksoon verrattuna hakemusten määrä kasvoi 18,5 prosenttia. Vuoden 2019 ensimmäisellä neljänneksellä vireillepantujen velkajärjestelyhakemusten määrä oli poikkeuksellisen pieni. (SVT 2020.)

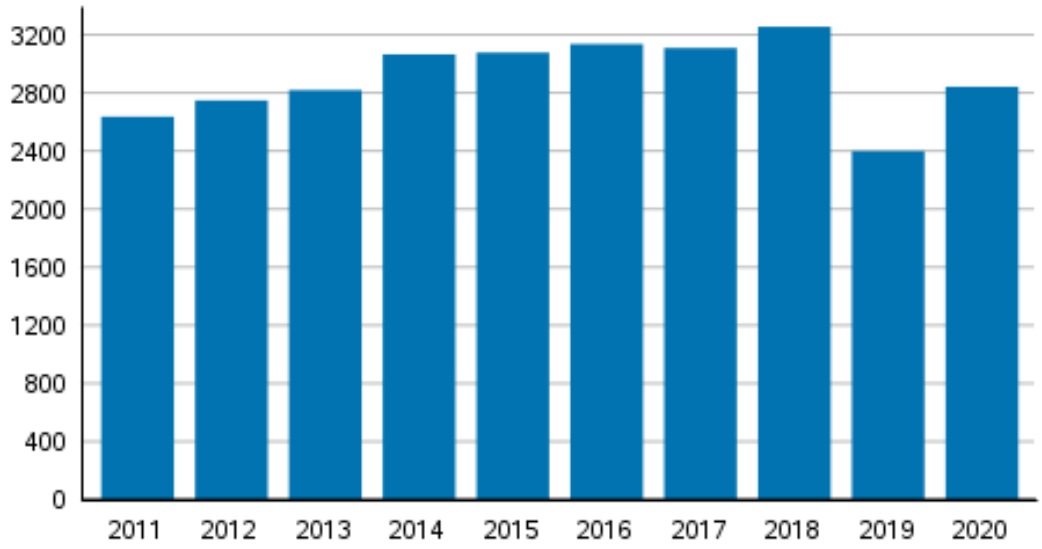

KUVIO 4. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyt vuosina 2011-2020 (SVT 2020.)

2.3 Takuusäätiön järjestelylainan takauksien sekä sosiaalisen luottojen määrä

Takuusäätiön järjestelylainojen takauksesta eikä kuntien sosiaalisesta luototuksesta löydy julkista, ajantasaista tilastotietoa. Takuusäätiö on koonnut asiakkaistaan pienimuotoisesti verkkosivuilleen tilastotietoa, jonka perusteella vain kahden vuoden (2016 ja 2017) tunnusluvut ovat julkisesti nähtävillä. Takuusäätiön laatimien tilastojen mukaan (Takuusäätiö A n.d.) vuonna 2016 järjestelylainojen takaushakemuksia oli 834 kpl, joista takaus myönnettiin vain 306 hakijalle. Vuonna 2017 hakemuksia oli 775 kappaletta, joista hyväksyttiin 262 kappaletta. Vuoden 2016 lopussa takauksia oli voimassa 16 629 700 € ja vuoden lopussa voimassa olevia takauksia oli 15 634 800 €.

Vuonna 2017 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on julkistanut Ari Virtasen laatiman kuntakyselyn osaraportin liittyen sosiaaliseen luototukseen. Raportti kertoo sosiaalisten luottojen määrän kolmelta vuodelta; 2010, 2013 ja 2016. Vuonna 2010 sosiaalinen luototus oli käytössä 23 kunnassa ja luottoja myönnettiin 780 henkilölle yhteensä 3,4 miljoonaa euroa. Vuonna 2013 sosiaalinen luototus oli aktiivisessa käytössä 29 kunnassa. Tällöin luottoa myönnettiin 1053 henkilölle, reaalihinnoin 3,7 miljoonaa euroa. Vuotena 2016 sosiaalinen luototus oli osana 32 kunnan palvelua ja sitä myönnettiin 596 henkilölle, yhteensä 3,5 miljoonaa euroa. Useimmiten sosiaalisia luottoja myönnettiin asiakkaiden kulutus- ja ulosottovelkoihin sekä talouden hallintaan saattamiseen (Virtanen 2017, 1).

3 MAKSUHÄIRIÖMERKINTÄ

Luottotietolain (LTL, 11.5.2007/527) mukaan maksuhäiriömerkinnällä tarkoitetaan luottotietorekisteriin tallennettuja henkilöluottotietoja. Luottotietolain (LTL, 527/2007) 13 §:n mukaan luottotietorekisteriin voidaan tallettaa henkilöluottotietoina konkurssia koskevia tietoja, velkajärjestely- ja ulosottotietoja, viranomaisen toteamia maksuhäiriötietoja, velkojan ilmoittamia maksuhäiriötietoja, velallisen tunnustamia maksuhäiriötietoja, kuulutustietoja, suorituksen maksamistietoja ja luottokelpoisuuden arviointitietoja. Suomessa luottotietorekisteriä ylläpitävät Asiakastieto Group sekä Bisnode Finland Oy. Näiden yritysten toiminta perustuu luottotietolakiin.

Maksuhäiriömerkinnällä, eli tavanomaisemmin luottotietojen menetyksellä, estetään henkilön lisävelkaantuminen samalla suojellen palveluntarjoajaa. Merkintä ei ole vain haitaksi, vaan myös avuksi sekä henkilölle itselleen, että palvelua/tuotetta myyvälle yritykselle. Maksuhäiriömerkintä on seurausta ylivelkaantumisesta ja siitä, kun henkilö ei enää selviydy omista taloudellisista velvoitteistaan.

Luottotietolain (LTL, 527/2007) 3.1 § mukaan luottotiedoilla tarkoitetaan tietoja, jotka kertovat henkilön tai yrityksen maksukyvystä tai -halukkuudesta taikka muulla tavalla kuvaavat henkilön tai yrityksen kykyä vastata sitoumuksistaan. Luottotietoja käytetään eri päätöksentekotilanteissa luottokelpoisuuden arvioimiseen esimerkiksi vuokrasopimusta tehtäessä, rahaluoton myöntämisessä tai puhelinliittymän avaamisen yhteydessä (Niemi 2014, 46). Ulosottovirastot, käräjäoikeudet, Kaupparekisteri, Tilastokeskus, verovirastot, Oikeusrekisterikeskus, Virallinen lehti, rahoitus- ja luottokorttiyhtiöt ja muut yritykset toimivat lähteinä luottotiedoille (Ijäs 2002, 67).

Luottotietolain (LTL, 527/2007) 30 § antaa velalliselle tarkastusoikeuden, jolla suojataan henkilöä vääriltä luottotietomerkinnöiltä ja mahdollisesti sen seurauksena vääriltä päätöksiltä. Tätä varten rekisterinpitäjän on lähetettävä luonnolliselle henkilölle ilmoitus ensimmäisen maksuhäiriömerkinnän rekisteröinnistä (LTL 29.1 §). Ilmoituksesta selviää mm. velka, velkoja sekä maksuhäiriömerkinnän päättymispäivä. Ilmoituksessa on myös kerrottava velallisen oikeudesta

tehdä oikaisuvaatimus. Lisäksi henkilöllä on oikeus saada tietää, mistä tiedot ovat peräisin ja mitä tietoja heistä on. Omat maksuhäiriömerkinnät voi tarkistaa luottotietorekisterien pitäjiltä maksutta kerran 12 kuukauden aikana. Luottotietorekisteristä on saatavilla myös tieto, kuka luottotietoja on kysellyt. (LTL 30 §.)

Suomessa on ollut käytössä vain negatiivinen luottorekisteri, joka sisältää ainoastaan henkilöiden maksuhäiriömerkinnät. Vuonna 2020 oikeusministeriö on asettanut työryhmät valmistelemaan positiivista luottotietorekisteriä sekä uudistusta maksuhäiriömerkintöjen säilymisaikoihin osana hallitusohjelman toimia ylivelkaantumista vastaan. Useissa selvityksissä on positiivinen luottotietorekisteri katsottu tärkeäksi ylivelkaantumisen ehkäiseväksi keinoksi ainakin kuluttajaluottojen osalta. Uudistukset olisi tarkoitus saada voimaan kevään 2023 aikana. (Oikeusministeriö 2020.)

3.1 Syyt maksuhäiriömerkinnälle

Maksuhäiriömerkintä ei synny henkilön tietämättä, vaan ensimmäisestä merkinnästä on tultava kirjallinen ilmoitus luottotietorekisterin pitäjältä, jossa kerrotaan merkinnän syntyperusteet. Luottotietolaki (LTL, 527/2007) määrittää perusteet maksuhäiriömerkinnän syntymiselle. Merkinnän voi saada maksamattomasta laskusta (velkojan ilmoittama maksuhäiriömerkintä), velkomustuomiosta (käräjäoikeuden ilmoittama maksuhäiriömerkintä), ulosotosta (ulosoton ilmoittama maksuhäiriömerkintä), velkojen järjestelystä tai asettamalla itselle omaehtoinen luottotietokielto. Maksuhäiriömerkintää ei tule vielä siitä, että velka siirtyy perintätoimistolle (Oikeuslaitos A 2018).

Maksamattomasta laskusta voi saada maksuhäiriömerkinnän jopa parissa kuukaudessa. Maksuhäiriömerkintä velkojan ilmoituksella syntyy, jos kuluttaja-, osamaksu-, tili- tai luottokortin maksu on ollut myöhässä yli 60 päivää alkuperäisestä eräpäivästä, eikä henkilö ole tehnyt laskusta maksusopimusta velkojan kanssa. Kirjallinen maksukehotus velalliselle on oltava lähetettynä 21 päivää ennen maksuhäiriömerkinnän rekisteröintiä. Luottosopimuksessa tulee myös olla maininta mahdollisesta maksuhäiriömerkinnästä. (LTL 14 §.)

Yleisin maksuhäiriömerkinnän syy on käräjäoikeuden ilmoittama maksuhäiriömerkintä (LTL 13.3 §) eli velkomustuomio. Maksuhäiriömerkintä syntyy, kun velkoja hakee maksutuomion velkaan ja sen perimistä jatketaan ulosotossa. Kuitenkin ennen tuomion hakua, on velkojan ilmoitettava perintäkirjeessä asiakkaalle käynnistävänsä tuomion haun sekä varoitettava mahdollisesta maksuhäiriömerkinnästä. Tuomioita annetaan velkoihin, jotka liittyvät esimerkiksi pankin tai muun rahoitusyhtiön myöntämään luottoon (pikavippi, kortti- tai limiittiluotto, asunto-, auto-, kulutus- tai opintolaina) sekä laskurästeihin, joissa velkojana on yritys tai yksityishenkilö (liittymä-, vakuutus-, sähkölaskut tai vuokra- ja vastikevelat). Tuomioistuimen antamasta velkomustuomiosta seuraa aina maksuhäiriömerkintä, jonka käräjäoikeus ilmoittaa maksuhäiriörekisterin ylläpitäjälle.

Ulosotto ilmoittaa merkinnän luottotietorekisteriin henkilön tulojen ollessa niin pienet, että ulosotto tuloista ei ole mahdollista, henkilö on todettu varattomaksi tai ulosotto on ollut pitkäkestoista. Ulosottokaaren (UK, 705/2007) 1:32 §:n mukaan pitkäaikaisella ulosotolla tarkoitetaan perintää, joka on jatkunut kahden vuoden aikana vähintään 18 kuukautta. Maksuhäiriömerkintä ulosoton toimesta tulee myös tapauksessa, jossa henkilön olinpaikka ei ole tiedossa tai henkilö on tavoittamattomissa (UK 1:34 §).

Velkojan kanssa sovittu maksujärjestely ei aiheuta maksuhäiriömerkintää. Tuomioistuimen vahvistama yksityishenkilön velkajärjestely (laki yksityishenkilön velkajärjestelystä VJL, 25.1.1993/57), Takuusäätiön takaaman pankin järjestelylainan sekä kuntien tarjoaman sosiaalisen luoton (laki sosiaalisesta luototuksesta 20.12.2002/1133) seurauksena syntyy maksuhäiriömerkintä. Merkintä tulee myös tapauksessa, jossa henkilöllöä ei ennen vahvistettua järjestelyä ole ollut maksuhäiriömerkintää luottotietorekisterissään. Velkojen järjestelystä aiheutuvat maksuhäiriömerkinnät (LTL 13.2 §) voivat edesauttaa esimerkiksi asunnon vuokrauksessa ja vakuutusta ottaessa. Nämä kertovat luotonantajalle velka-asioiden olevan hoidossa.

Oma luottotietokielto (LTL 12.4 §) on luottotietoyhtiöiden tarjoama vapaaehtoisesti itselle asetettava toimintakelpoisuutta koskeva merkintä. Se ei ole sama asia kuin maksuhäiriömerkintä, mutta merkinnällä henkilö voi välttää ylivelkaan-

tumisen sekä identiteettivarkauden. Esimerkiksi henkilöllisyyspapereiden kadotessa on epäilys, että henkilötietoja käytetään väärin vaikkapa luoton hakemiseen. Tällöin on merkintä tarpeen. Omaehtoisen luottotietomerkinnän asettaminen on maksutonta ja sen voi kirjallisella pyynnöllä maksuttomasti poistaa heti halutessaan (LTL 17.4 §; Niemi 2014, 48.)

3.2 Maksuhäiriömerkinnän vaikutukset

Maksuhäiriömerkintä voi rajoittaa suuresti henkilön jokapäiväistä elämää. Merkinnän seurauksena luottokortit mitätöidään eikä uutta ole mahdollista saada, osamaksukaupat eivät onnistu, pankki- ja opintolainan sekä kulutusluoton saaminen vaikeutuu, vuokra-asunnon, puhelinliittymän, internet-yhteyden, sähkösopimuksen- sekä vakuutusten saaminen vaikeutuu sekä työpaikan saanti hankaloituu, jos työsuhde sisältää taloudellista vastuuta. Laki kuitenkin takaa pankkiasioiden osalta jokaiselle oikeuden peruspankkipalveluihin. Peruspankkipalveluiksi luetaan tili, ja verkkopankkitunnukset sekä maksukortti (Savolainen 2019).

Pankki- ja opintolainan sekä kulutusluoton saaminen hankaloituu maksuhäiriömerkinnän myötä, mutta maksuhäiriömerkintä ei välttämättä ole este lainan saamiselle. Maksuhäiriömerkinnän saanut henkilö ei saa vakuudetonta lainaa ja esimerkiksi asuntolainaa varten voidaan tarvita normaalia enemmän vakuuksia. Merkinnällä voi olla vaikutusta myös lainan korkoon. Opintolainakaan ei ole itsestäänselvyys, vaikka lainalla on valtion takaus. Osamaksukaupat ja tuotteiden/palveluiden tilaaminen laskuilla eivät onnistu maksuhäiriömerkinnän saaneella henkilöllä. Vaihtoehtona näille ostotavoille on ennakkomaksu tai postiennakkotoimitus. (Kuluttajaliitto 2014.)

Vuokra-asunnon, puhelinliittymän, internet-yhteyden, vakuutusten sekä sähkösopimusten saaminen vaikeutuu, mutta ei ole mahdotonta. Voimassa olevia sopimuksia ei pureta maksuhäiriömerkinnän seurauksena, jos laskut on hoidettu ajallaan, mutta uutta sopimusta tehtäessä voi sopimuksentarjoaja vaatia vakuuden tai ennakkomaksun järjestämistä. Näistä syistä oikeusaputoimiston talous- ja vel-

kaneuvoja kehottaa hoitamaan ensisijaisesti välttämättömään elämiseen kuuluvat elämiskustannukset, kuten vuokran-, puhelinliittymän-, internetyhteyden-, sähkön- sekä vakuutusten maksut. (Kuluttajaliitto 2014.)

Työpaikansaanti voi vaikeutua maksuhäiriömerkinnän seurauksena. Jos työtehtävään liittyy rahan käsittelyä, merkittävien taloudellisten päätösten tekoa tai työskentelyä yksityiskodeissa, on työnantajalla oikeus tarkastaa henkilön luottotiedot ja vaatia työntekijältä/-hakijalta maksuhäiriötön luottotietorekisteri. (Kuluttajaliitto 2014.)

FINEn Rahoitus- ja vakuutusneuvonnassa on esitetty ohjeita vakuutuksien ja pankkipalveluiden hankintaan henkilölle, jolla on luottotiedoissaan maksuhäiriömerkintä:

- Ota rohkeasti yhteyttä eri palveluntarjoajiin
- Kerro maksuhäiriömerkinnän taustoista
- Selvitä maksukykyäsi esimerkiksi tiliotteilla tai palkkakuiteilla
- Kerro tulojesi suuruus ja velkamääräsi
- Kerro lyhennyssuunnitelmasi ja paljon rahaa jää välttämättömien menojen jälkeen
- Ehdota käteismaksuehtoa
- Pyydä vaihtoehtoja ja lisää tietoa eri tuotteista. (Savolainen 2019.)

3.3 Maksuhäiriömerkintöjen säilyttämisajat

Luonnollisten henkilöiden maksuhäiriömerkintöjen säilyttämisajat määritellään luottotietolain (LTL, 527/2007) 18 §:ssä sekä ulosottokaaren (UK, 705/2007) 32 §:ssä. Käräjäoikeuden velkomustuomiosta, yksipuolisesta tuomiosta sekä ulosotosta johtuvan maksuhäiriömerkinnän säilyttämisaika on kolme vuotta. Aika lyhenee kahteen vuoteen, jos velka on kokonaan maksettu eikä luottotietoihin ole tullut muita merkintöjä. Jos säilyttämisaikana tulee uusia maksuhäiriömerkintöjä, pitenee maksuhäiriömerkinnän säilytysaika neljään vuoteen. (LTL 18.5 §.) Suppeassa ulosotossa merkintä poistuu heti, kun velka on maksettu ja velallinen pyytää ulosottomiehen tekemään peruuttamisilmoituksen luottotietotoiminnan har-

joittajalle (UK1:32 §). Jos maksuhäiriömerkinnän perusteena on ollut pitkäaikainen ulosotto, merkintä poistuu velallisen pyynnöstä ulosottomiehen ilmoituksella (LTL 18.3 §).

Suoraan ulosottokelpoisen maksun laiminlyönnistä syntyy maksuhäiriömerkintä vasta, jos ulosotossakaan ei saada perittyä velkaa. Suoraan ulosottokelpoisia maksuja maksuhäiriömerkinnän poistuminen ei koske. Ne vanhenevat lopullisesti viidessä vuodessa. Esimerkiksi osamaksukauppaa tai luottokorttia, eli kulutusluottoa, koskevan maksuhäiriömerkinnän säilytysaika on kaksi vuotta. Luotonantaja voi ilmoittaa maksuhäiriön suoraan luottotietorekisteriin. (Niemi 2014, 50.)

Velkojen järjestelystä (yksityishenkilön velkajärjestelyssä, kunnan sosiaalisessa luotossa ja Takuusäätiön takaamassa järjestelylainassa) aiheutunut maksuhäiriömerkintä poistuu maksuohjelman päätyttyä (LTL 18.2 §). Ilman talous- ja velkaneuvojan ilmoitusta säilyttämisaika on 2 vuotta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että maksuohjelman ollessa pidempi kuin 2 vuotta, talous- ja velkaneuvoja uusii maksuhäiriömerkinnän kahden vuoden välein. Rekisteriä yksityishenkilön velkajärjestelystä ylläpitää Oikeusrekisterikeskus. Kun maksuhäiriömerkintä on poistettu viranomaisen (Oikeusrekisterikeskuksen) rekisteristä, on merkintä poistettava luottotietorekisteristä kuukauden kuluessa (LTL 18.2 §). Jos maksuohjelma on määrätty raukeamaan, merkintä on poistettava luottotietorekisteristä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun henkilö on osoittanut maksuohjelman raukeamisen. (LTL 18.2 §). Rekisteröidyn eli henkilön itsensä asettama luottokieltomerkintä poistuu heti henkilön sitä pyytäessä (LTL 17.4 §). Jos henkilö ei itse pyydä merkinnän poistamista, säilyy merkintä luottotietorekisterissä kaksi vuotta (Asiakastieto n.d.).

TAULUKKO 1. Maksuhäiriömerkintöjen kestoajat (Takuusäätiö B n.d.).

Velkojan ilmoittama luottosuhteita koskeva maksuhäiriömerkintä	2 vuotta
Käräjäoikeuden tai ulosoton ilmoittama merkintä	pääsääntöisesti 3 vuotta. Lyhenee kahteen vuoteen, jos uusia merkintöjä ei tule, pitenee neljään vuoteen, jos tulee uusia merkintöjä
Suppea ulosotto	heti, kun velka on maksettu
Yksityishenkilön velkajärjestely, kunnan sosiaalinen luotto tai Takuusäätiön takaama järjestelylaina	heti, kun maksuohjelma on päättynyt, uusitaan 2 vuoden välein
Omaehtoinen luottokieltomerkintä	heti pyynnöstä, muussa tapauksessa 2 vuotta

Kesällä 2018 sata kansanedustajaa jätti lakialoitteen eduskunnalle luottotietolain muuttamisesta. Aloitteen tarkoituksena oli korjata yleinen ongelma, jossa maksuhäiriömerkintä hankaloittaa velallisen elämää, vaikka velka on jo maksettu. Aloitteessa velan maksettua, velan vanhennuttua tai velan perusteen poistuttua maksuhäiriömerkintä poistuisi heti luottotiedoista. Lisäksi ulosottokaarta (UK, 705/2007) ehdotettiin muutettavan siten, että ulosottoperusteen poistuessa ulosottomies tekisi viran puolesta ilmoituksen luottotietorekisterin pitäjälle maksuhäiriömerkinnän poistamisesta. Muutoksilla voitaisiin parantaa taloudellisiin vaikeuksiin joutuneiden ihmisten asemaa sekä tukea taloudenhallinnan kestävyyttä sen sijaan, että maksuhäiriömerkintä säilyisi rangaistusluonteisesti. (LA 28/2018 vp.) Ehdotus lähetettiin valiokuntaan, mutta huhtikuussa 2019 asian käsittely raukesi perustuslain 49.1 §:n nojalla. Kesken jääneiden asioiden käsittelyä jatketaan seuraavilla valtiopäivillä.

Helmikuussa 2020 Vasemmistoliiton kansanedustaja Paavo Arhinmäki otti eduskunnan täysistunnossa esille hallitusohjelman, jossa on huomioitu maksuhäiriömerkintöjen saaneiden henkilöiden ja ylivelkaantuneiden suuri määrä. Hallitukselta odotetaan esityksiä näiden henkilöiden aseman parantamiseksi. (PTK

4/2020/2.) Toukokuussa 2020 jätettiin eduskunnalle lakialoite 20/2020, jossa kuten LA 28/2018, luottotietolain (LTL, 527/2007) 18 § ja 20 § sekä ulosottokaaren (UK, 705/2007) 32 § muutettaisiin. Lakialoitteen pääasiallinen sisältö koski maksuhäiriömerkinnän poistumista heti luottotiedoista, kun velka on suoritettu tai vanhentunut tai velan peruste poistunut. Merkintä pitäisi poistua ilman viranomaiseen pyyntöä. Perusteluiksi lakialoitteessa esitettiin maksuhäiriömerkintöjen yleistyminen sekä koronaviruspandemiasta aiheutuvat suomalaisten lisävelkaantumiset.

4 RATKAISUVAIHTOEHDOT TALOUDEN TASAPAINOTTAMISEEN

Yksityishenkilölle on tarjolla kolme eri vapaaehtoisesti haettavissa olevaa ratkaisuvaihtoehtoa maksuhäiriömerkinnän poistamiseen, luottotietojen palautumiseen, talouden tasapainottamiseen sekä mahdollisesti alkaneeseen ulosmittauksen päättymiseen: käräjäoikeudesta haettava tuomioistuimen vahvistama velkajärjestely, Takuusäätiöstä haettava Takuusäätiön takaama järjestelylaina sekä oman kunnan sosiaalitoimesta haettava sosiaalinen luototus. Nämä ratkaisuvaihtoehdot on mahdollista käydä läpi oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvojan kanssa ja nämä vaihtoehdot ovat ajankohtaisia vasta, jos velkojien kanssa sovitut maksujärjestelmät eivät enää onnistu. Neuvoja kartoittaa henkilön taloudellisen tilanteen ja maksuvaralaskelman avulla voidaan katsoa minkä ratkaisuvaihtoehdon edellytykset täyttyvät ja minkä ratkaisuvaihtoehdon hakemiseen hakija on estynyt.

Oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvojan avustuksella tai itse ottamalla yhteyttä suoraan velkojiin, henkilö voi sopia maksujärjestelystä velkojien kanssa. Maksujärjestelyllä voidaan neuvotella lisää maksuaikaa velan takaisinmaksuun tai pienennyksiä maksueriin. Maksusopimus on turvallisempi vaihtoehto kuin esimerkiksi velan takaisinmaksaminen uudella lainalla. Maksusuunnitelman tekeminen saattaa olla helpompaa sen jälkeen, kun luotto on irtisanottu ja siirtynyt perintätoimiston perittäväksi. (Oikeuslaitos B 2018.)

Maksuhäiriömerkintä ei ole esteenä velkajärjestelylle, Takuusäätiön järjestelylainan takaukselle eikä sosiaaliselle luototukselle, mutta henkilöllä tulee olla tiedossa, että hänelle tulee maksuhäiriömerkintä luottotietoihin jokaisen ratkaisuvaihtoehdon ajaksi. Maksuhäiriömerkintä ilmoitetaan luottotierekisterin pitäjälle myös tapauksessa, jossa henkilöllä ei maksuhäiriömerkintää ennestään ole. Maksuhäiriömerkinnälle estetään lisävelkaantuminen maksuohjelman ajaksi ja tällä tavoin henkilö on kykenevä hoitamaan maksuvelvollisuutensa.

Takuusäätiön takaamassa järjestelylainassa sekä sosiaalisessa luototuksessa menetelmän ehtona on, että henkilö on kykenevä hoitamaan lainansa takaisin sovitussa ajassa ja sovitulla maksusuunnitelmalla. Kuukausittaisten tulojen ja menojen erotus kertoo maksukyvyn, ja sen täyttyvätkö edellytykset sosiaaliselle luototukselle tai järjestelylainan takaukselle. Tulot on oltava sen verran riittävät, että henkilöllä on mahdollisuus hoitaa lainansa takaisin vaaditussa ajassa. Maksukyvyn on kuitenkin myös riitettävä kuukausittaisten elämiskustannuksiensa hoitamiseksi. Maksukyvyn puuttuessa, jää yksityishenkilön velkajärjestely ainoaksi ratkaisuvaihtoehdoksi. Velkajärjestely ei vaadi maksuvaraa ja se voidaan myös hyväksyä maksuvaran ollessa negatiivinen.

4.1 Maksuvara

Jokainen ratkaisuvaihtoehto vaatii maksuvaralaskelman ja kokonaistilanteen arvioinnin, jotta saadaan selville mihin ratkaisuvaihtoehtoon henkilöllä on edellytykset ja mitä vaihtoehtoa henkilö on esteellinen hakemaan. Maksuvaran laskeminen perustuu velkajärjestelylain (VJL, 537/1993) 4 §:ään, joka tarkastetaan vuosittain oikeusministeriön asetuksella velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista (1107/2019). Vuoden 2020 välttämättömät elinkustannukset ovat yksinelävältä 538 euroa ja avo- tai avioliitossa olevilta yhteensä 906 euroa. Lasten elinkustannukset määritellään lasten iän ja lapsiluvun mukaan seuraavan taulukon mukaan:

TAULUKKO 2. Välttämättömät elinkustannukset (Oikeusministeriön asetus 1107/2019).

Yksinasuva, yksinhuoltaja	538 €
Avio- tai avopuoliso kumpikin tai muu 18 v. täyttänyt	453 €
Ensimmäinen ja toinen lapsi	345 €
Kolmas jne. lapset kukin	322 €
17 v. kotona asuva lapsi	381 €

Maksuvaraa laskettaessa välttämättömiksi elinkustannuksiksi luetaan; asumismenot, lapsen päivähoitomaksut, 18-vuotta täyttäneen lapsen koulutusmenot sekä elatusapu (Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 30.3.2001/322). Asumiskustannukset sisältävät vuokran, asunto-osakeyhtiössä hoito/- rahoitusvastikkeen, ja asumisoikeusasunnossa huoneistosta perittävän käyttövastikkeen. Asumismenoina välttämättömiin elinkustannuksiin luetaan myös vesi-, sähkö-, kaasu-, lämmitys-, sauna- ja jätehuoltomaksut, maan-, tai tontin vuokra, kiinteistövero samoin kuin muut kiinteistöstä mahdollisesti perittävät maksut sekä tavanomaisen koti- ja kiinteistövakuutuksen vakuutusmaksut. Asumiskustannukset otetaan sen suuruisina kuin henkilö niitä maksaa. Jos kustannukset ylittävät paikkakunnalla kohtuullisina pidettävien asumiskustannuksien määrän, otetaan asumiskustannuksina huomioon kohtuullisena pidettävät menot. (Oikeusministeriön asetus 2001/322 3 §.) Lapsilisä sekä henkilön kanssa asuvalle maksettava elatusapu tai -tuki vähennetään välttämättömistä menoista (Oikeusministeriön asetus 2001/322 6 §).

Muihin välttämättömiin elinkustannuksiin luetaan velallisen ja hänen perheensä tavanomaiset kustannukset, kuten:

- ravintomenot,
- vaatemenot,
- tavanomaisen suuruiset terveydenhoitomenot
- henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta aiheutuvat kustannukset
- kodin ylläpitokustannukset
- paikallisliikenteen käyttökulut,
- sanomalehden tilauksesta johtuvat kustannukset,
- televisiomaksut,
- puhelimen käyttö,
- harrastus- ja virkistystoiminnasta aiheutuvat menot sekä muut vastaavat menot (Oikeusministeriön asetus 2001/322 4 §.)

Maksuvaran laskee pääsääntöisesti oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvoja henkilön toimittamien liitteiden (Pirkanmaan oikeusaputoimiston liiteluettelo) avulla siten, että nettotuloista vähennetään välttämättömät elinkustannukset, asumiskustannukset ja muut välttämättömiksi katsottavat menot. Liitteiden perusteella on tarkoitus kartoittaa asiakkaan maksuvaraa ja velkaantumishistorian

avulla maksukäyttäytymistä. Velkaantumishistoriassa selvitetään käyttötarkoitukset kaikille veloille. Käyttötarkoitus kertoo, onko velkaantuminen ollut harkitsematonta/piittaamatonta, mikä on esteenä tietyille menettelytavoille.

Liitteiksi vaaditaan työ- ja työttömyysjaksot viimeiseltä viideltä vuoden sisältäen työnantajan nimen, työsuhteen alku- ja päättymispäivämäärän sekä työttömyysajan alkamis- ja loppumispäivän. Tulotositteiksi tulee esittää viimeisin palkkalaskelma, päivärahan maksuilmoitus tai selvitys eläkkeen määrästä ja ennakonpidätyksestä, asumistukipäätös sekä selvitys elatusavusta. Menotositteiden tulee sisältää vuokra/yhtiövastikelasku, riippuen siitä onko asumismuoto vuokra- vai omistusasunnossa. Muihin asumismenoihin kuuluvat tositteet vesi- ja sähkölaskusta, kiinteistöverosta, jätehuollosta, lasten tapaamissopimus, reseptit, päivähoitomaksupäätös sekä kotivakuutuksen vakuutuskirja. Muut vakuutukset, kuten esimerkiksi auton vakuutus, eivät kuulu välttämättömiin elämiskustannuksiin. (Pirkanmaan oikeusaputoimiston liiteluettelo.)

Maksuvaraa laskiessa tiliotteet ja verotuspäätös ovat olennainen osa velkaselvittelyä tehtäessä. Henkilön tulee toimittaa pankkitiliotteet kaikista talouden käytössä olevista tileistä vähintään neljältä viimeiseltä kuukaudelta ja verotuspäätös erittelyosineen kolmelta viimeiseltä vuodelta. Tiliotteista saattaa ilmetä velkoja, joita henkilö ei ole huomannut ilmoittaa, esimerkiksi hoidossa olevat osamaksut verkkokaupoista, lainat kavereilta/kavereille, elatus- tai päivähoitomaksut, vuokrat, sähköt, tai oma siirto, mikä viittaa henkilöllä olevan myös toinen tili, jota ei ole ilmoittanut. Tiliotteista löytyy myös tietoa henkilön rahan käytöstä. Jos henkilö on esimerkiksi hallitsematon peliongelma tai alkoholiriippuvuus, ovat nämä esteenä sosiaaliselle luotolle. Veroilmoituksen erittelyosassa on erikseen ilmoitettu rahalaitoksilta otetut luotot. Viimeisimmästä verotuspäätöksestä löytyy myös tiedot vähennyskelpoisten velkojen koroista, mikä viittaa asunto- tai opintolainaan sekä mahdollisen jäännösveron määrän, jos se on jäänyt asiakkaalta ilmoittamatta erikseen velkana. (Pirkanmaan oikeusaputoimiston liiteluettelo.)

Henkilöltä tarvitaan luottorekisteriote, jonka saa tilattua Suomen Asiakastieto Oy:stä tai Bisnode Finland Oy:stä. Jokaisella on oikeus tarkistaa omat luottotietonsa maksutta kerran vuodessa (LTL 30 §). Suomen Asiakastieto Oy:n rekisteriä pidetään kattavampana ja siksi luottotietorekisteri tulee pyytää sieltä. Luottotietorekisteristä tarkistetaan, onko merkinnöissä sellaisia velkojia tai perintätoimistoja, joiden saatavat eivät muuten ole tulleet ilmi. Tärkeintä on myös tarkastaa kohta, josta selviää, onko joku tai kuka on tarkastanut asiakkaan luottotiedot viimeisen 12 kuukauden aikana. Siinä voi ilmetä velkojia, joilla on saatavia perinnässä, mutta eivät ole laittaneet niitä ulosottoon. (Niiranen 2016.)

Tärkeimpänä lähteenä maksuvaran laskemiseen on velkaantumishistoria, johon henkilö vapaamuotoisesti selvittää miksi on velkaantunut (LTL 11 a §). Milloin ja mistä syystä on henkilö ottanut velkaa? Onko velkaantumiseen vaikuttanut mahdollinen sairaus, työttömyys, työkyvyttömyys tai muu olosuhteissa tapahtunut muutos? Mikä on aiheuttanut maksukyvyttömyyden? Velkaantumishistoria vaaditaan jokaiseen maksujärjestelyyn. Historia on vapaasti laadittu kertomus, jonka perustella selvitetään, onko henkilön velkaantuminen johtunut piittaamattomuudesta, työtilanteen muuttumisesta, sairaudesta tms. syystä.

Samat luvut toimivat jokaisen ratkaisuvaihtoehdon maksuvaran laskentaperusteena. Jos laskelmat osoittavat, että maksuvaran jälkeen ei asiakkaan maksuvara ole riittävä, on se yksi Takuusäätiön takaaman järjestelylainan ja sosiaalisen luoton hylkäämisperuste ja silloin ratkaisuvaihtoehtona on velkajärjestely. Velkajärjestely ei vaadi maksuvaraa, silloin puhutaan velkajärjestelyn 0-ohjelmasta. 0-ohjelman kesto on viisi vuotta (VJL 30.4 §).

4.2 Velkajärjestely

Yksityishenkilön velkajärjestelyllä tarkoitetaan tuomioistuimen vahvistamaa menettelyä, jonka avulla maksukyvytön luonnollinen henkilö maksaa velkojaan velkojille. Velkajärjestelyssä henkilölle laaditaan hänen maksukykyään vastaava määräaikainen maksuohjelma, jonka toteuduttua, velallinen vapautuu jäljellä olevista veloistaan (Koskelo & Lehtimäki 1997, 28). Ulosottomenettely kohdistuu

lähtökohtaisesti yksittäiseen velkaan toisin kuin velkajärjestelyssä otetaan huomioon kaikki velat, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn aloittamista. Tästä syystä velkajärjestelymenettely on kokonaisvaltainen insolvenssimenettely, jolla pyritään kaikkien velkojen hoitamiseen kerralla sekä taloudellisen tilanteen palauttamiseen velattomaan tilaan. (Huotari 2014, 8.)

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (VJL, 57/1993) astui voimaan 8.2.1993. Lain säätämisen taustalla olivat velkaongelmat, jotka juontuivat 1980- ja 1990-luvun taitteen lamasta. 1980-luvulla kotitalouksien velkaantuminen oli kasvanut merkittävästi ja lamasta johtuvat konkurssit, takaukset, asuntojen hintojen lasku ja työttömyys johtivat lisääntyneisiin velkaongelmiin. Ylivelkaantuneiden yksityishenkilöiden avuksi tarvittiin uusia ongelmanratkaisukeinoja. (HE183/1992 vp, 4. Koulu, Lindfors, Niemi 2020)

Velkajärjestelyn tarkoituksena on korjata luonnollisen, maksukyvyttömän henkilön taloudellinen tilanne ja ratkaista henkilön velkaongelmat (VJL 1 §). Velkajärjestelyssä otetaan huomioon kaikki velat mukaan lukien vakuusvelat, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista (VJL 3.3 §). Järjestelyn piiriin kuuluu myös saatavat, jotka eivät välttämättä ole vielä erääntyneet (HE 183/1992 vp, 23). Velkajärjestelyä voi hakea vain velallinen itse (Koskelo, Lehtimäki 1997, 29), mutta yksittäisen henkilön lisäksi aviopuolisot, yhteisvastuulliset kanssavelalliset sekä velallinen ja takaaja yhdessä (VJL 8 §) voivat hakea velkajärjestelyä.

Oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnan tehtäviä säätelee laki talous- ja velkaneuvonnasta (VNL, 1.12.2017/813). Neuvonnan yhtenä tehtävänä kuuluu avustaa velkajärjestelyyn liittyvän asian hoitamisessa sekä velkajärjestelyn ja muiden järjestelyn edellyttämisen selvitysten ja asiakirjojen hoidossa (VNL 1.4 §). Velkajärjestelyä haetaan toimittamalla velkajärjestelyhakemus henkilön yleisenä oikeuspaikkana toimivan tuomioistuimen kansliaan (VJL 49.3 §). Hakemuksen tulee olla määrämuotoinen ja sen tulee perustua oikeusministeriön antamaan kaavaan (VJL 50 §; VJL 39 §). Jotta velkajärjestely olisi mahdollinen, velkajärjestelyn edellytykset on täytyttävä eikä estettä velkajärjestelylle saa olla.

4.2.1 Velkajärjestelyn edellytykset

Velkajärjestely on opinnäytetyössä esitellyistä ratkaisuvaihtoehdoista viimeisin vaihtoehto, mikäli Takuusäätiön järjestelylaina tai sosiaalinen luototus eivät ole mahdollisia. Velkajärjestelyn edellytykset myöntämiseen ovat väljemmät, velan määrä voi olla suurempi ja takaisinmaksukykyä ei vaadita. Maksukyky lasketaan henkilölle ja maksukyvyn jäädessä negatiiviseksi, voi silti olla mahdollista saada hyväksytty päätös käräjäoikeudesta velkajärjestelyn alkamiselle. Velkajärjestelyssä on vaihtoehtona 0-ohjelma, joka tarkoittaa, että henkilö ei lyhennä velkaansa kuukausittain vaan hän käy saatuaan vahvistetun verotuspäätöksen laskemassa lisäsuoritusvelvoitteensa (VJL 35 a §) talous- ja velkaneuvojalla. Mikäli tulot eivät ole muuttuneet asiakas ei lyhennä velkojansa. Tulojen kasvettua asiakkaalle laaditaan maksuohjelma ylimenevistä tuloista, mikä jaetaan velkojien kesken (VJL 35 a:1 §) prosentuaalisesti.

Velkajärjestelyn edellytykset ja esteet määritellään laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (VJL, 57/1993) 9 ja 10 §:ssä. Yleisenä edellytyksenä velkajärjestelylle on henkilön maksukyvyttömyys. Maksukyvyttömyyden pääasiallisena syynä on maksukyvyn olennainen heikentyminen sairauden, työkyvyttömyyden, työttömyyden tai muun olosuhteiden muutoksen vuoksi ilman henkilön omaa syytä (VJL 9.1 §). Velkajärjestelyyn on otettava huomioon velkojen ja niiden velvoitteiden määrään suhteessa henkilön maksukykyyn (VJL 9.2 §). Velkajärjestelylain 3.2 § määrittelee maksukyvyttömyyden siten, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä.

Maksukyvyn arviointi perustuu VJL 4 §:ssä säädetyillä määräyksillä. Maksukykyä arvioitaessa on otettava huomioon kaikki henkilön varallisuuden rahaksi muuttamisesta saatavat varat (VJL 4:1 §; HE 183-1992 vp, 42) sekä huomioon on otettava henkilön tulot sekä ansaintaolosuhteet huomioiden henkilön ikä, työkyky ja muut olosuhteet (VJL 4.2 §). Maksukyvyn arvioinnissa on myös otettava huomioon henkilön välttämättömät elinkustannukset, elatusvelvollisuus sekä muut henkilön taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat (VJL 4.3-5 §). Maksukykyyn ei vaikuta pelkästään käytettävissä olevat varat, vaan huomioon on otettava myös mahdolliset saatavilla olevat varat (Koskelo & Lehtimäki 1997, 38).

KKO:1995:205:ssa Korkein oikeus on saanut käsiteltäväkseen tapauksen, jossa velkoja on vastustanut yksityishenkilön velkajärjestelyn aloittamista. Velkoja on pitänyt henkilön maksukyvyttömyyttä tilapäisenä, mikä aiheuttaa esteen velkajärjestelyn aloittamiselle.

> A saapui käräjäoikeuteen 31.5.1994, jolloin hän pyysi velkajärjestelyn aloittamista. Perusteena velkajärjestelyn aloittamiselle A esitti, että hänen maksukykynsä oli olennaisesti heikentynyt työttömyyden vuoksi ja velkajärjestelylle oli painavat perusteet ottaen huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa A:n maksukykyyn. Työttömyysjaksoja oli useita 23.5.1992 ja 15.2.1994 välisenä aikana. Velkojista yksi (Postipankki Oy) vastusti hakemusta sillä perusteella, että A:n maksukyvyttömyys ei olisi tilapäistä.
>
> Käräjäoikeuden päätöksellä velkajärjestelyhakemus hylättiin sillä perusteella, että velkajärjestelylain 9 §:n mukaiset edellytykset eivät asiassa täyttyneet. Velkamäärää ei voitu pitää kohtuuttomana A:n maksukykyyn nähden ja näin ollen häntä ei voitu pitää maksukyvyttömänä. A valitti käräjäoikeuden kielteisestä päätöksestä hovioikeuteen, mutta hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä. A haki muutosta käräjäoikeuden päätökselle korkeimmasta oikeudesta, valituslupa A:lle myönnettiin.
>
> 11.12.1995 Korkein oikeus teki ratkaisunsa hakijan hyväksi. A oli velkajärjestelyhakemuksessaan ilmoittanut velkojensa kokonaismääräksi 135 490,85 markkaa. Suurin saatava oli Postipankki Oy:n 104 211,70 markan suuruinen saatava. Vuonna 1991 A oli saanut pankilta omistamansa asunnon peruskorjaukseen 230 000 markan luoton. Luotto sisälsi aikaisempaan asuntoon liittyvää lainaa. Muut A:n velat olivat kulutusluottoja, joita A oli ottanut työttömyysjakson aikana hoitaakseen pankin lainan hoitokuluista. Lisäksi A oli ottanut kulutusluoton maksaakseen vuokra-asuntonsa takuuvuokran myytyään omistusasuntonsa. Kulutusluoton hoitomenot olivat olleet 1629 markkaa kuukaudessa ja velkajärjestelyä haettaessa näiden velkojen osalta ei ollut erääntynyt maksamatonta velkaa.

Jäädessään työttömäksi 23.5.1992, A oli kertoman mukaan maksanut pankille sopimuksen mukaiset lyhennykset ja korot syyskuun 1992 loppuun asti. Lokakuusta 1992 maaliskuuhun 1993, A oli hoitanut vain lainansa korot pankin suostumuksella. Tämän jälkeen A oli ilmoittanut myyvänsä asuntonsa, koska ei ollut kykenevä hoitamaan enää edes luoton korkoja. Pankki asetti määräpäivän, mutta A ei saanut asuntoaan myytyä kyseissä ajassa. 11.4.1994 pankki irtisanoi koko velan pääoman 221 622,20 markkaa korkoineen ja kuluineen heti maksettavaksi. Yhdeksän päivää myöhemmin, 20.4.1994, A sai myytyä asuntonsa 170 000 markan kauppahinnalla. Kauppahinnasta vähennettiin kiinteistönvälittäjän palkkio, aravalaina, maksamattomat korot, viivästyskorot ja toimitusmaksu, jolloin pankin saatavan määräksi jäi 104 211,70 markkaa. A:lla ei ollut enää realisoitavissa olevaa omaisuutta.

Korkein oikeus katsoi, että A:n edellytykset velkajärjestelyn myöntämiselle olivat olemassa. Vuosien 1992 ja 1993 työttömyysjaksojen aikana A on elänyt osittain työttömyysturvalain mukaisen päivärahan varassa. Noina aikoina A on velkaantunut lisää hoitaessaan kulutusluotoilla velanhoitomaksujaan pankille. Työttömyys on aiheuttanut sen, että A ei ole kyennyt selviytymään pankin maksuvelvoitteistaan siitä huolimatta, että A on myynyt asuntonsa. Yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukaan hän on 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla maksukyvytön. A:n saatua vakinaistettua työsuhteensa, hänen maksukykynsä ei ole VJL 9 §:n 1 kohdassa tarkoitetun tavoin olennaisesti heikentynyt. Velkajärjestelylain 9 §: 2 kohdan tarkoitetuin painavin perustein on A:lla oikeus velkajärjestelyyn. Asia palautettiin Hyvinkään käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi.

4.2.2 Velkajärjestelyn esteet

Hallituksen esityksen 183/1992 seurauksena, velkajärjestelylain (VJL, 57/1993) 10 §:ään lueteltiin luettelomaisesti velkajärjestelyn esteet. Esteiden luetteleminen laissa sulkee ulkopuolelle henkilöt, joiden velkaantumiseen liittyy yleisen yhteiskunta- ja maksumoraalin kannalta arveluttavia piirteitä. Esteperusteiden perusteella voidaan velkajärjestely estää henkilöiltä, joiden maksukyvyttömyys on omilla toimilla aiheutettua esimerkiksi irtisanoutunut työstään ilman pätevää syytä tai jättänyt tarkoituksella velkojaan maksamatta silmällä pitäen mahdollisen velkajärjestelyn alkamista.

Velkajärjestelyn esteitä koskevaa lainkohtaa on päivitetty ja uudet säädökset astuneet voimaan 1.2.1997 (VJL 10.1 § ja 4 §) ja 1.1.2015 (VJL 10.2 §, 3 § ja 7-10 §). Velkajärjestelyn esteenä ovat:

- rikoksen perusteella saatu maksuvelvollisuus. Tähän vaikuttaa rikoksen laatu, velan määrä, vahingon kärsineen asema sekä muut seikat (VJL 10.1 §). Velkajärjestelyä ei hyväksytä pääsäännön mukaan, jos suurin osa veloista on rikosperusteista. Tässä on kuitenkin huomioitava rikoksen laatu suhteellisen osuuden rinnalla. Jos maksuvelvollisuus on perustunut moitittavaan rikokseen (esimerkiksi toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvat rikokset ja seksuaalirikokset) (HE 180/1996 vp s. 33), ei suurimman osan veloista tarvitse koostua rikosperusteisista. Myöskään henkilön ollessa epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta ja hänelle voidaan määrätä maksuvelvollisuus rikoksen perusteella, syntyy este velkajärjestelylle (VJL 10.2 §). Maksuvelvollisuus kattaa kaikki rikosperusteisesti maksettavaksi määrätyt suoritukset, kuten esimerkiksi vahingonkorvaus, menettämisseuraus, sakot, oikeudenkäynnistä aiheutuneet todistelukustannukset ja oikeudenkäyntikulut. Velkajärjestely voidaan tällä perusteella evätä myös silloin, kun velallinen on jätetty syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta (Koskelo & Lehtimäki 1997, 66).
- jos merkittävänä pidettävä velka on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa velkojia kohtaan on menetelty törkeän sopimattomasti tai laiminlyöty olennaisesti lakisääteisiä velvollisuuksia tai joka on ollut pääsääntöisesti keinottelunluonteista (VJL 10.3 §). Merkitystä ei ole sillä onko elinkeinotoi-

minta päättynyt konkurssiin, mutta merkitystä on sillä, onko elinkeinotoiminta luokiteltu törkeän sopimattomaksi, jonka perusteella henkilö voitaisiin määrätä liiketoimintakieltoon. Omaisuuden siirto ennen konkurssin alkua sekä verotukseen tai kirjanpitoon liittyvät yleiset laiminlyönnit ovat selkeitä esimerkkejä törkeästä sopimattomuudesta. (Uitto 2010, 54.)

- henkilö on omalla toiminnalla heikentänyt omaa taloudellista asemaa. Esimerkiksi irtisanoutunut työstään, lahjoittanut omaisuuttaan tai suosinut jotakuta velkojaa, katsotaan se 10.4 §:n mukaan velkajärjestelyn esteeksi. Tarkastelussa on tuolloin henkilön maksukyvyn muutos.
- henkilö on toiminut vilpillisesti. Jos henkilö on pakoillut ulosottomenettelyssä (muuttanut osoitettaan usein tai vaihtanut työpaikkaansa ulosottomiehen annettua työnantajalle maksukiellon), salannut tulojaan tai varojaan taikka antanut niistä vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, ei velkajärjestelyä voida myöntää. (VJL 10.5 §.)
- henkilö on antanut tahallaan velkojille väärää tietoa taloudellisesta asemastaan tai harhaanjohtavia tietoja, jotka ovat olennaisesti vaikuttaneet luoton myöntämiseen (VJL 10.6 §). Harhaanjohtavilla tiedoilla voidaan tarkoittaa esimerkiksi väärien tulotietojen antamista luotonmyöntäjälle, joka olisi vaikuttanut luottopäätökseen tai luottoa myönnetty määrä olisi ollut pienempi.
- velkaantuminen on ollut kevytmielistä (VJL 10.7 §). Kevytmielisellä velkaantumisella tarkoitetaan, että velallisen tavasta hoitaa talouttaan voidaan päätellä olevan todennäköistä, että velkaantuminen on ollut harkittua velkajärjestelyä silmällä pitäen tai velkaantumiseen johtaneita toimia voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää piittaamattomina ja vastuuttomina. Kevytmielisyyden arvioinnin yhtenä perusteena toimii henkilön itsensä laatima velkaantumishistoria. Henkilö selvittää velkojensa syntyperusteet ja syyt luottojensa nostamiselle.
- henkilö on antanut vääriä tai harhaanjohtavia tietoja taloudellisesta asemastaan, laiminlyönyt velkajärjestelylain (VJL, 57/1993) 6 §:ssä säädetyn tiedonantovelvollisuutensa tai 7 §:ssä myötävaikutusvelvollisuutensa (VJL 10.8 §). Henkilön tulee ylläpitää maksukykyään ja ryhdyttävä sellaisiin toimenpiteisiin, joita häneltä voidaan kohtuudella odottaa. Esimerkiksi työskennellessään osa-aikaisesti, henkilö hakee kokoaikatyötä.

- jos on perusteltua odottaa, että henkilö ei tulisi noudattamaan maksuohjelmaa (VJL 10.9 §). Esimerkiksi useiden eri maksujärjestelyjen noudattamatta jättäminen samalle velkojalle tai useiden eri velkojien kanssa sovitut maksujärjestelyt, jolloin maksujärjestelyjen noudattaminen henkilöllä on mahdotonta.
- henkilölle on vahvistettu toinen maksujärjestely (VJL 10.10 §). Yksityishenkilön velkajärjestelyn tarkoituksena on korjata maksukyvyttömän henkilön taloudellinen tilanne pitkällä aikavälillä (Uitto 2010, 83), joten tästä syystä VJL 10.10 §:n mukaan ei pääsäännön mukaan toista velkajärjestelyä voida samalle henkilölle myöntää toista kertaa. Velkajärjestely estyy myös, jos toinen maksujärjestely on vahvistettu (esimerkiksi sosiaalinen luototus). Maksujärjestelyjen maksuvaran laskemisen pohjalla on käytössä sama MaksukykyA 4 §, joten kahteen maksujärjestelyyn henkilöllä ei ole varaa. Velkajärjestelylle ei muodostu estettä, jos aikaisempi hakemus on hylätty tai peruutettu, mutta aikaisemmin myönnetty velkajärjestely on pääsääntöisesti este.
- Jos henkilön velkojen järjesteleminen velkajärjestelyssä olisi yksityisen velkojan kohdalta kokonaisuutena kohtuuton esimerkiksi merkittävän vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan kannalta kohtuuton, on olemassa velkajärjestelylle esteperuste (VJL 10.11 §).

Velkajärjestely voidaan 10 a §:n mukaan painavasta syystä, esteestä huolimatta myöntää. Huomioon tulee ottaa henkilön toimet velkojen maksamiseksi, velkaantumisesta kulunut aika ja muut henkilön olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys henkilön ja velkojien kannalta. Esimerkiksi KKO:2011:9. 64-vuotias henkilö oli velkaantunut pääosin päättyneen yritystoiminnan seurauksena. Vuonna 2005 A oli tuomittu rangaistukseen ja korvausvelvollisuuteen vuosina 1995-1997 mainitussa yritystoiminnassa tapahtuneiden rikosten takia. A oli 10 vuotta hoitanut maksuvelvoitteitaan ulosoton kautta, lisäksi hänen varallisuuttaan ja perintönä saamaansa omaisuutta oli realisoitu velkojen kattamiseksi. Käräjäoikeus sekä hovioikeus eivät myöntäneet velkajärjestelyä painavista syistä huolimatta ja A valitti Korkeimpaan oikeuteen. Korkein oikeus totesi, että A:lla on laissa tarkoitetut painavat perusteet velkajärjestelyyn. Painavaksi perusteeksi KKO määritti henkilön iän sekä hyvin rajalliset mahdollisuudet parantaa omaa maksukykyään. A oli

saanut tuomion vuonna 2005 rikoksesta, joka oli tapahtunut 13 vuotta sitten. Tuomion tuoreus aiheutti yleisen esteen velkajärjestelylle, mutta KKO katsoi velkaantumisesta kulunutta aikaa painavan syynä velkajärjestelyn myöntämiselle.

4.3 Takuusäätiön järjestelylaina ja sen edellytykset

Takuusäätiö on vuonna 1990 perustettu valtakunnallinen sosiaalialan järjestö. Säätiö on alkujaan perustettu vankilapappien aloitteesta ajatuksena luoda vapautuville vangeille keinoja rikos- ja muiden vastuiden maksamiseksi. Säätiön tehtäväksi määriteltiin velallisen maksukykyyn nähden huomattavien velkojen ja korvausten selvittämisessä avustaminen. Keskeisenä tehtävänä oli pankkilainojen takaaminen, joilla useat eri velat yhdistettiin yhdeksi lainaksi. 1990-luvun laman aikaan säätiön toimintaa laajennettiin. Nykyään Takuusäätiön toiminta perustuu kotitalouksien talous- ja velkaongelmien ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi, pääasiassa Veikkauksen tuella. 25 vuoden aikana Takuusäätiössä tehty työ on auttanut 75 000 velkaongelmiin joutunutta ihmistä, joista noin 10 000 on saanut järjestelylainan takauksen. Järjestelylainoja on myönnetty yhteensä noin 150 miljoonaa euroa 1995-2014 välisenä aikana. (Takuusäätiö C n.d.)

Takuusäätiön järjestelyaina on pankkilaina, jonka avulla velkaongelma on ratkaistavissa yhdistämällä monet eri velat yhdeksi uudeksi lainaksi. Järjestelylaina on haettavissa, jos normaaleilta luottomarkkinoilta haettavan lainan esteenä on esimerkiksi vakuuksien puuttuminen tai maksuhäiriömerkintä. Maksuhäiriömerkintä, ulosotto tai perintä eivät ole järjestelylainan takauksen esteenä, kunhan takauksen saamisen ehdot täyttyvät. (Takuusäätiö 3 2020.)

Takuusäätiön takaaman järjestelylainan edellytyksenä on velan suuruus ja takaisinmaksukyky. Velkamäärä ei saa ylittää 34 000 € (pariskunnalla 45 000 €) ja henkilön tulee olla kykenevä suoriutumaan velan takaisinmaksun lisäksi elämiseen käytetyistä kuluista. Tuloiksi voidaan katsoa palkkatulo, ansiosidonnainen tai eläke, mutta tulojen on riitettävä koko takaisinmaksuajaksi. Takaisinmaksuaika on enimmillään kahdeksan vuotta. Jotta takaisinmaksukyky täyttyy, on tulojen oltavat riittävät kattamaan välttämättömät elinkustannukset, järjestelylainan takaisinmaksun sekä takauksen ulkopuolelle jääneet lainat. Elämäntilanteen ja

olosuhteiden tulee olla riittävän vakiintuneita eli tulojen ja menojen on oltava säännölliset. Työpaikan tulee olla säilynyt riittävän kauan, jotta työsuhde voidaan katsoa pysyväksi (koeaika on loppunut). Jos tulon lähteenä on ansiosidonnainen, on ansiosidonnaiseen oikeuttavien päivien riitettävä koko takaisinmaksun ajaksi. (Takuusäätiö D n.d.)

Jos velkaantumisen syynä ovat olleet päihde- tai peliongelmat, ongelmien tulee olla todistettavasti päättyneitä. Sen lisäksi, että maksuvaran on riitettävä koko takauksen ajaksi, on maksuvaran riitettävä myös järjestelylainan ulkopuolelle jäävien velkojen hoitoon. Ulkopuolisiksi veloiksi voidaan lukea esimerkiksi asuntolaina, auto- tai opintolaina. Perusturvaan kuuluvan omaisuuden saa säilyttää, kuten esimerkiksi asunnon sekä kohtuuhintaisen auton. Auto voidaan lukea välttämättömäksi esimerkiksi sairauden tai työmatkan takia. Takuusäätiön järjestelylainan takauksen ehtona, että ennen järjestelylainan takausta maksuvaran suuruisella summalla on aiemmin kuukausittain maksettu velkoja. (Takuusäätiö D n.d.)

Pääsääntöisesti parisuhteessa asuvien henkilöiden on haettava takausta yhdessä. Takausta voi hakea yksin, jos velat ovat syntyneet ennen parisuhteen alkua tai toisen osapuolen elämäntilanne (päihde- tai peliriippuvuus) on syynä velkojen syntymiseen. Maksuohjelman aikana lisävelkaantuminen ei ole mahdollista, koska kaikki luottokortit ja luottotilit lopetetaan, sekä Asiakastieto Oy:n ja Bisnode Oy:n luottotietorekisteriin kirjataan erityinen luottomerkintä (TK). Luottomerkintä poistuu maksuohjelman päätyttyä. Järjestelylaina ei vapauta takaajia, kanssavelallisia tai lainan panttina olevaa omaisuutta. Takuusäätiön takaaman järjestelylainan edellytyksenä on takauksen hakijan vakituinen asuinpaikka oltava Suomessa. Henkilön ei kumminkaan tarvitse olla Suomen kansalainen. (Takuusäätiö D n.d.)

4.4 Sosiaalinen luototus

Sosiaali- ja terveysministeriö toteutti ensimmäisen kokeilunsa sosiaalisesta luototuksesta vuosina 1999-2001 (Makkonen 2012, 200), jonka seurauksena laki sosiaalisesta luototuksesta (20.12.2002/1133) astui voimaan 1.1.2003. Sosiaalinen luototus on sosiaalihuoltoon kuuluvaa luotonantoa, jonka tarkoitus määritellään lain 1 §:ssä: tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää henkilön ja perheen selviämistä itsenäisesti (Laki sosiaalisesta luototuksesta 1 §). Lainsäädännön kehittämisestä ja valmistelusta vastaa sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaalinen luototus on kuntien vapaaehtoisesti tarjoama maksujärjestely ja se on tarkoitettu henkilöille, joille ei esimerkiksi maksuhäiriömerkintänsä takia ole mahdollisuutta kohtuuhintaiseen luottoon normaaleilta luottomarkkinoilta, mutta joilla on maksukykyä suoriutua luoton maksuvelvollisuuksista. Sosiaalinen luotto on kustannuksiltaan edullinen rahoitusmuoto. Siitä voidaan periä kohtuullinen vuotuinen korko, joka voi olla enintään korkolain (korkoL, 20.8.1982/633) 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko. (STM B.)

Sosiaalisen luototuksen järjestämisen laajuuden, luottopääoman määrän ja luottojen suuruuden voivat kunnat määritellä itse. Suomessa sosiaalinen luototus on käytössä n. 39 kunnassa ja se kattaa n. 44 % Suomen väestöstä. Tarkkaa listaa sosiaalista luottoa tarjoavista kunnista ei ole. Luoton määrä vaihtelee kunnittain, mutta takaisinmaksun enimmäisaika 5 vuotta, on suurimmalla osalla kunnista sama. Vuonna 2019 Perintätoimisto Perintäritari on laatinut listan Suomen kunnista, joissa sosiaalinen luotto on käytössä (liite 3).

Laki sosiaalisesta luototuksesta (1133/2002) ei määrittele tarkasti mihin käyttötarkoitukseen sosiaalista luottoa on mahdollista myöntää, mutta sosiaali- ja terveysministeriö antaa esimerkkejä käyttötarkoituksista. Luottoa voidaan myöntää perustelluista syistä esimerkiksi:

- talouden hallintaan saattamiseen
- velkakierteen katkaisemiseen
- kodin hankintoihin

- kuntoutumisen ja
- työllistymisen edistämiseen
- asumisen turvaamiseen tai
- sosiaalisen kriisin ylittämiseen.

(STM B.)

Luoton hakeminen käynnistyy ottamalla yhteyttä oman kunnan aikuissosiaalityöntekijän palveluneuvojaan. Kokonaisarvioinnin voi tehdä myös oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvoja, mutta luottoa haetaan oman kunnan sosiaalitoimistosta. Sosiaali- ja terveysministeriön tavoitteena on ottaa sosiaalinen luototus käyttöön koko maassa. Valmistelu käynnistetään poliittisten linjausten valmistuttua (STM C).

4.4.1 Sosiaalisen luototuksen edellytykset

Kunta voi järjestää sosiaalista luototusta päättämässään laajuudessa (Laki sosiaalisesta luototuksesta 2 §) ja sen edellytykset vaihtelevat kunnittain. Oman kunnan edellytykset sosiaaliselle luototukselle voi tarkastaa oman kunnan sosiaalitoimesta. Kuten Takuusäätiön järjestelylainan takauksen edellytyksissä, on olosuhteiden oltava riittävän vakiintunut. Vuonna 2010 Saimaan ammattikorkeakouluopiskelija Riinamari Savolainen teki tutkimuksen sosiaalisesta luototuksesta opinnäytetyönään tutkien eri kuntien edellytyksiä sosiaaliselle luototukselle. Savolaisen tutkimuksen mukaan sosiaalisen luototuksen edellytyksenä Kuopiossa on, että henkilö on työvoimapalvelukeskuksen asiakas. Muilla kunnilla ei ollut tutkimuksen mukaan rajattua asiakaskuntaa. Riihimäki, Vantaa ja Jyväskylä edellyttävät, että henkilö toimittaa vapaaehtoisen maksuhäiriömerkinnän. (Savolainen 2010, 20.)

Tampereella edellytykset sosiaaliselle luototukselle on määrittänyt Terveyttä ja toimintakykyä edistävien palvelujen lautakunta eli Tetola. Edellytyksenä sosiaalisen luoton myöntämiselle on, että luotolla saadaan kuitatuiksi kaikki ulosottoperinnässä olevat velat. Saadakseen luottoa on henkilön oltava pienituloinen ja vähävarainen, eikä mahdollisuutta kohtuuhintaiseen lainaan normaaleilta rahoitusmarkkinoilta ole. Maksuvaran tulee olla riittävä sosiaalisen luoton hoitamiseen tai

luoton myöntämisen seurauksena, maksuvaraa tulee syntyä. Sosiaalisen luoton myöntämisen jälkeen, on henkilön talouden oltava järjestelty siten, että luoton hoitokulujen lisäksi henkilö suoriutuu välttämättömistä juoksevista menoista sekä järjestelyn ulkopuolelle jätettävien luottojen hoitovelvoitteista. Luotto tulee olla maksettu takaisin kunnalle, kunnan enimmäislaina-ajan puitteissa. (Tetola 2015.)

4.4.2 Sosiaalisen luototuksen esteet

Yleinen este sosiaaliselle luotolle on maksuvaran puuttuminen. Maksuvaran on riitettävä koko takaisinmaksun ajaksi, joka vaihtelee kunnittain. Jos henkilön taloudellisissa olosuhteissa on tulossa maksuvaran vaarantava muutos, kuten päivärahan maksun päättyminen tai työttömyys, ei luottoa voida myöntää. Työsuhde on voitava katsoa vakituiseksi tai määräaikaisuuden keston riitettävä koko takaisinmaksun ajaksi. Maksuhäiriömerkintä ei ole este sosiaalisen luoton myöntämiselle. (Tampereen kaupungin www-sivut 2020.)

Henkilön tulojen ollessa niin suuret, että lainamäärän säästäminen omista tuloista kohtuullisessa ajassa tai mahdollisuus kohtuuhintaiseen luottoon normaaleilta luottomarkkinoilta on mahdollista, ei edellytykset sosiaaliseen luototukseen täyty. Myöskään opiskelija ei voi hakea sosiaalista luottoa opintolainan vaihtoehtona. Jos luotto on saneerauslaina maksuhäiriömerkinnän poistamiseksi, mikä mahdollistaa normaalin opintolainan, voi sosiaalinen luotto tulla kysymykseen. (Tampereen kaupungin www-sivut 2020.)

Jos velkamäärä ylittää enimmäislainamäärän, on se sosiaalisen luoton hylkäämisperuste eli este sosiaaliselle luotolle (Tampereen kaupungin www-sivut). Laki ei määrittele enimmäislainamäärää, vaan se on kuntien päätettävissä. Perintäritarin liitteeseen on lueteltu tiedossa olevien kuntien enimmäislainamääriin (liite 3). Tampereen kaupungin www-sivuilta (2020) on nähtävissä, että Tampereella enimmäislainamäärä on 10 000 €. Lainan ylittäessä hieman enimmäislainamäärän, on henkilöllä mahdollisuus kysyä velkojilta akordia eli sopimusta velallisen ja velkojan välille. Akordissa velkoja antaa osan velasta anteeksi esimerkiksi pienentämällä korko- tai perintäkuluja, ja tällä keinolla enimmäislainamäärä ei ylity,

eikä syntyisi estettä sosiaaliselle luotolle. (Tampereen kaupungin www-sivut 2020.)

Henkilöllä ei voi olla tuomioistuimen vahvistamaa yksityishenkilön velkajärjestelyä käynnissä. Sosiaalisen luoton sekä velkajärjestelyn maksuvaran laskentakaavat ovat samat, joten yhden velkojen järjestelykeinon jälkeen ei toiseen järjestelyyn ole maksuvaraa. Henkilöllä ei myöskään voi olla tarpeetonta realisoitavissa olevaa varallisuutta, kuten esimerkiksi kesämökkiä tai ajoneuvoa, joka ei ole työmatkojen hoitamisen kannalta välttämätön. (Tampereen kaupungin www-sivut 2020.)

5 POHDINTA

Takuusäätiön järjestelylainan takauksen ehdot on määritellyt Takuusäätiö toisin kuin sosiaalisen luototuksen ja yksityishenkilön velkajärjestelyn edellytykset perustuvat lainasäädäntöön. Opinnäytetyössä mainittujen maksujärjestelyjen edellytykset ovat yhtenevät muilta osin paitsi velan määrä ratkaisee, mikä ratkaisuvaihtoehto on hakijalle sopiva ja mihin edellytykset tältä osin täyttyvät. Sosiaalinen luototus on vaihtoehto, kun velkamäärä alittaa 10 000€, Takuusäätiön järjestelylainan takaus on mahdollinen velkamäärän ollessa alle 34 000€ ja muissa tapauksissa jää velkajärjestely ratkaisuvaihtoehdoksi.

Sekä sosiaalinen luototus että järjestelylainan takaus vaativat positiivisen ja riittävän suuruisen maksuvaran, jotta järjestely voidaan hyväksyä. Sosiaalinen luototus on kestoltaan lyhyin, koska se tulee olla maksettuna kunnalle takaisin pääsääntöisesti viidessä vuodessa, Takuusäätiön takaus kahdeksassa vuodessa ja velkajärjestely voidaan hoitaa 3-5 vuodessa. Kaikkien ratkaisuvaihtoehtojen hakeminen voidaan käynnistää oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnan avustuksella, vaikka mitään näistä järjestelyistä ei talous- ja velkaneuvonnasta suoraan haeta. Velkajärjestelyä haetaan oman kotikunnan käräjäoikeudesta, Takuusäätiön järjestelylainan takausta Takuusäätiöstä ja sosiaalista luototusta oman kunnan sosiaalitoimesta.

Sosiaalinen luototus on jatkanut kasvuaan ja yleistynyt Suomessa lain astuttua voimaan tammikuussa 2003. Yhä useammat kunnat tarjoavat apua velkaantuville ja sosiaalisella luotolla saadaan asiakkaan velkakierre katkaistua ennen velkamäärän noustua ylimaalliseksi. Tämä on hyödyksi sekä asiakkaalle että velkojille. Velkamäärän noustessa huimiin lukemiin, kokevat yritykset luottotappiota menetetyistä saatavistaan, varsinkin asiakkaan päätyessä velkajärjestelyn 0-ohjelmaan. Sosiaalisella luotolla asiakas hoitaa velkansa ja sopii maksujärjestelyn kuntansa kanssa itselleen ja kunnalle sopivaksi. Maksuerissä ja maksuajassa on joustavuutta ja asiakkaalla on mahdollista selviytyä tilanteesta kunniakkaasti. Sosiaalista luottoa ei voida kumminkaan myöntää enempää, mitä kunta on vuosittaisesti budjetoinut käytettäväkseen.

Koronapandemian vaikutukset ovat näkyneet yksityisten henkilöiden taloudellisissa tilanteissa jo alkuvuodesta lähtien ja tulee näkymään vielä pitkään. Tämä vuosi on ollut poikkeuksellinen pandemian takia ja koetellut useita kotitalouksia suuresti. Irtisanomisten ja lomautusten myötä on velkaantuminen saattanut kasvaa jo niin suureksi, että kuntien tarjoama sosiaalinen luotto ei enää tule kysymykseen. Takuusäätiön järjestelylaina on mahdollinen 34 000 €:n asti, mutta sen edellytykset saamiseen on rajatut. Ratkaisuvaihtoehdoksi tällöin jää yksityishenkilön velkajärjestely, jonka edellytykset saamiseen ovat muita ratkaisuvaihtoehtoja väljemmät. Ensi vuonna on odotettavissa suuri hyppäys yksityishenkilöiden velkajärjestely-, sosiaalinen luotto- ja Takuusäätiön järjestelylainahakemuksissa.

Pandemian ensimmäinen aalto on selätetty ja toinen aalto on alkanut. Toinen aalto tulee olemaan usealle pienyrittäjälle kohtalokas, koska ensimmäisen aallon aikaiset rajoitukset on otettu uudelleen käyttöön: ravitsemisliikkeiden aukioloaikoja sekä asiakasmäärää on supistettu ja harrastustoiminnat on laitettu joissain maakunnissa tauolle. Yritysten mahdolliset uudet yt-neuvottelut, niistä johtuneet irtisanomiset ja lomautukset, tulevat lisäämään yksityishenkilöiden velkaantumisastetta. Pandemian aiheuttamat lomautukset ja irtisanomiset eivät vielä näy maksuhäiriömerkintärekisterissä, mutta koska toinen epidemia-aalto alkoi, on odotettavissa lähitulevaisuudessa suuri maksuhäiriömerkintöjen määrän hyppäys.

Lakialoite (LA 20/2020) maksuhäiriömerkinnän poistamisesta heti velan maksettua ilman viranomaisen pyyntöä olisi tässä poikkeustilanteessa tarpeen. Tämä voisi vähentää maksujärjestelyjen tarvetta, koska ei olisi odotettavissa usean vuoden rangaistusmuotoista maksuhäiriömerkintää velkojen takaisinmaksun viivästyessä. Merkinnän nopeampi poistuminen voisi kannustaa velallista kiristämään rahanyörejään hetkellisesti, jos oma talous tätä kautta saataisiin suhteellisen nopeasti omaan hallintaan. Merkinnän nopeammalla poistamisella on myös haittapuoli. Nykyinen pitkäaikainen maksuhäiriömerkintä kannustaa velallisia hoitamaan maksuvelvoitteensa pienempienkin velkojen osalta parhaansa mukaan. Jos merkintä poistuu heti velan maksettua, ei pienemmistä veloista tarvitse kantaa huolta. Merkintä kun ei pysy luottotietorekisterissä kuin velan takaisinmaksuajan.

Poikkeustilanteen aikana on otettu käytäntöön toinenkin yksityishenkilöiden taloudellista asemaa parantava käytäntö (HE 24/2020). Työmarkkinajärjestöt ovat esittäneet eduskunnalle palkansaajien työttömyysturvan tilapäisten poikkeussääntöjen käyttöönottoa. Poikkeussäännösten mukaan työttömyyspäivärahan maksaminen ei vaadi normaalia viiden päivän omavastuuaikaa, työttömyysturvan suojaosuus nousi 300 eurosta 500 euroon kuukaudessa sekä työttömyyspäivärahan enimmäismaksuaika ei kulu lomautusten aikana, jotka ovat alkaneet 16.3.2020 tai sen jälkeen. Myös muilla kokonaan tai osittain työttömillä työttömyyspäivärahan enimmäismaksuaika ei kulu 1.7.2020 alkaen. Nämä käytännöt ovat voimassa vuoden loppuun.

Tällä hetkellä on talous- ja velkaneuvonnan apu todella tarpeen, jotta selviydytään yksityishenkilöiden taloudellisesta ahdingosta. Ylivelkaantumisen synnyn ehkäiseminen ajoissa on kotitalouksien, yhteiskunnan sekä luotonmyöntäjienkin etu. Hetkellinen rahattomuus yllyttää ottamaan helppoa velkaa, vaikka varmuutta takaisinmaksukykyyn ei ole. Otettaessa yhteyttä velkaneuvontaan saadaan apu asiakkaalle tarpeeksi ajoissa, jolloin taloudellinen tilanne on vielä järjestettävissä, esimerkiksi laatimalla kuukausittainen budjetti. Yksinkertaiseksi omien ratkaisuvaihtoehtojen pohdinnan tekee talous- ja velkaneuvonta. Sekä yksityishenkilön velkajärjestelyä, Takuusäätiön järjestelylainan takausta, että sosiaalista luototusta voidaan lähteä hakemaan Oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvojalta.

Yrityksien voisi olla tarpeen ottaa henkilökunnan käyttöön talousasiantuntija, joka voisi opastaa henkilökuntaa talousasioiden hoidossa esimerkiksi pitkien lomautusten aikana tai irtisanomisten jälkeen. Lomautusten aikana tai irtisanomisen seurauksena tavanomaista palkkaa ei makseta, vaan yksityishenkilöiden perusturvana toimii joko ansiosidonnainen tai Kelan päiväraha. Nämä korvaukset ovat pienempiä kuin normaali palkka, joten asiantuntijan apu olisi tarpeen, jotta hetkellinen poikkeavuus saadaan selvitettyä ilman ylivelkaantumista. Esimerkiksi omistusasunnon lainanlyhennyksien tai auton osamaksun tauolle laittaminen lomautusten ajaksi jättää henkilölle enemmän käyttövaraa välttämättömiin elinkustannuksiin.

LÄHTEET

Asiakastieto A. 2020. Jälleen uusi ennätys: Maksuhäiriörekisteriin lähes 5000 ihmistä lisää. Luettu 12.5.2020. Tiedote. https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/uutiset/jalleen-uusi-ennatys-maksuhairiorekisteriin-lahes-5-000-ihmista-lisaa.html

Asiakastieto B. 2020. Maksuhäiriötilastot. Luettu 2.5.2020. https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/asiakastieto_payment-defaultstatistics2019.pdf

Asiakastieto. n.d. Oma luottokielto. Luettu 16.9.2020. https://www.asiakastieto.fi/omatieto/fi/tuotteet/oma-luottokielto?gclid=EAIaIQob-ChMI9ZXon83t7AIVkx4YCh26WwCsEAAYASAAEgIVyvD_BwE

Eduskunta. 2020. Pöytäkirjan asiakohta PTK 4/2020/2 vp. Luettu 26.5.2020. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_4+2020+2.aspx#14.01Marin

HE 53/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuluttajasuojalain 7 luvun väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 25/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi majoitus- ja ravitsemistoiminnasta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta.

HE 94/2020. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain 6 luvun 7 §:n muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 183/1992. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

HE 180/1996. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

Huotari, E. 2014. Velkajärjestelyn esteet ja velkajärjestelyn aloittaminen esteestä huolimatta. Lapin yliopisto. Pro gradu- tutkielma.

Ijäs. S. 2002. Luottoriskien hallinta tuloksen tekijänä- ammattitaitoa, luovuutta ja myyntihenkeä. Helsinki: Suomen asiakastieto.

KKO:1995:205.

KKO:2011:9.

Koskelo, P. & Lehtimäki, L. 1997. Yksityishenkilön velkajärjestely. 2. painos. Jyväskylä.

Koulu, R., Lindfors, H. & Niemi, J. 2020. Insolvenssioikeus. Helsinki: Alma Talent.

Kuluttajaliitto. 2014. Velkaopas. Luettu 6.6.2020. http://www.kuluttajaliitto.fi/wp-content/uploads/2016/02/Velkaopas_Kuluttajaliitto-%E2%80%93-kopio.pdf.

LA 28/2018. Lakialoite laeiksi luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n ja 11 luvun 1 §: muuttamisesta.

LA 20/2020. Lakialoite laeiksi luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n muuttamisesta.

Lindblad, A., Sariola, M. & Silvo, E. 2020. Koronaepävarmuus pitkittää ja pahentaa talouden taantumaa. Suomen Pankki. Internetartikkeli. Luettu 12.5.2020. https://www.eurojatalous.fi/fi/2020/1/koronaepavarmuus-pitkittaa-ja-pahentaa-talouden-taantumaa/

Makkonen, A. 2012. Vastuullinen luotonanto. 1. painos. Finanssi- ja vakuutuskustannus Finva.

Mäkinen, S. 2020. Yksityisen velallisen maksujärjestelyt ja velan vanhentuminen. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/341744/Makinen_Satu.pdf?sequence=3

Niemi, M-L. 2014. Luotto-oikeus: luottotyypit, perintäprosessit ja takaisinsaanti. 1 verkkoaineisto. Helsinki: Talentum.

Niiranen, M. 2016. Talous- ja velkaneuvonnan peruskurssi. Luento. Kilpailu- ja kuluttajavirasto 6.6.-9.6.2016. Helsinki.

Oikeuslaitos A. 2018. Talous- ja velkaneuvonta-Maksuhäiriömerkintä. Luettu 6.11.2020. https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/ylivelkaantuminen/maksuhairiomerkinta.html

Oikeuslaitos B. 2018. Maksujärjestely velkojan kanssa. Luettu 30.5.2020. https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/veloistaselviytyminen/maksujarjestelyvelkojankanssa.html

Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 30.3.2002/322

Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä annetun oikeusministeriön asetuksen 4 ja 6 a §:n muuttamisesta 1107/2019

Oikeusministeriö. 2020. Positiivista luottotietorekisteriä ja maksuhäiriömerkintöjen lyhentämistä ryhdytään valmistelemaan. Tiedote. Helsinki. Luettu 24.5.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410853/positiivista-luottotietorekisteria-ja-maksuhairiomerkintojen-lyhentamista-ryhdytaan-valmistelemaan

Parviainen, M. 2020. TALOUS- JA VELKANEUVONTAOPAS Rauman Seudun Katulähetys ry:n työntekijöille. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/346693/Parviainen_Mervi.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Perintätoimisto Perintäritari. 2019. Sosiaalinen luototus- Katso tarjoaako sinun kotikuntasi sosiaalista luototusta. Luettu 11.5.2020. https://perintaritari.com/sosiaalinen-luototus-katso-tarjoaako-sinun-kotikuntasi-sosiaalista-luottoa/

Pirkanmaan oikeusaputoimisto. Liiteluettelo maksuvaralaskelmaan. Saatu Pirkanmaan oikeusaputoimistosta 05.05.2020.

Savolainen, J. 2019. FINE: Maksuhäiriömerkintä ei vaikuta peruspankkipalveluihin, mutta voi estää vakuutusten saamisen. Luettu 2.5.2020. https://www-edilex-fi.libproxy.tuni.fi/uutiset/61148

Savolainen, R. 2010. Sosiaalinen luototus- sosiaalisen työn menetelmänä. Saimaan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM A). 2020. Varautuminen pandemiaan. Luettu 12.5.2020. https://stm.fi/valmiusasiat/pandemia

Sosiaali- ja teveysministeriö. n.d. Sosiaalinen luototus. Luettu 11.5.2020. https://stm.fi/toimeentulo/sosiaalinen-luototus

Sosiaali- ja terveysministeriön muistioita (STM B). Sosiaali- ja terveysministeriön toimintasuunnitelma 2020–2023. Julkaisut: Valtioneuvosto. Luettu 30.5.2020. https://stm.fi/documents/1271139/4338031/STMn%20toimintasuunnitelma%202020-23%20-%20toimenpiteet%202020/f2cbe266-f2b3-39d0-80eb-b8a43c1fffe0

Suomen virallinen tilasto. 2020.Velkajärjestelyt. Internetjulkaisu. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 13.9.2020. http://www.stat.fi/til/velj/2020/02/velj_2020_02_2020-07-15_tie_001_fi.html

Takuusäätiö 1. 2020. Itseapu- Talouden suunnittelu ja rahankäyttö korona-aikaan. Luettu 25.4.2020. https://www.takuusaatio.fi/itseapu/talouden-suunnittelu-ja-rahankaytto-korona-aikaan

Takuusäätiö 2. 2020. Itseapu- Vinkkejä korona-aikaan. Luettu 25.4.2020. https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/vinkkeja-korona-aikaan

Takuusäätiö 3. 2020. Takuusäätiön takaus. Luettu 11.5.2020. https://www.takuusaatio.fi/palvelumme/takuusaation-takaus

Takuusäätiö A. n.d. Tilastot- Takuusäätiön asiakkaat. Luettu 26.4.2020. https://www.takuusaatio.fi/node/150

Takuusäätiö B. n.d. Tietoja ja ratkaisuja/Maksuhäiriömerkinnät/Merkinnät ja niiden voimassaoloaika/. Luettu 11.5.2020. https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/maksuhairiomerkinta/merkinnat-ja-niiden-voimassaoloaika

Takuusäätiö C. n.d. Historia. Luettu 30.5.2020. https://www.takuusaatio.fi/takuusaatio/tietoa-meista/historia

Takuusäätiö D. n.d. Takauksen ehdot. Luettu 11.5.2020. https://www.takuusaatio.fi/palvelumme/takuusaation-takaus/takauksen-ehdot

Tampereen kaupungin internetsivut. 2020. Sosiaalinen luotto. Viitattu 13.5.2020. https://www.tampere.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalinen-tuki-ja-toimeentulo/sosiaalinen-luotto.html

Tampereen kaupungin Terveyttä ja toimintakykyä edistävien palveluiden lautakunnan (Tetola) esityslista 8.4.2015. Tulostettu 13.5.2020.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM A). 2020. Työnvälitystilasto. Luettu 25.4.2020. https://tem.fi/tyollisyyskatsaus-ja-tyonvalitystilasto

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM B). 2020. Työllisyyskatsaus-Tiedote 20.10.2020. Luettu 27.10.2020. https://www.temtyollisyyskatsaus.fi/TextBase/Tkat/Prs/Tkat_fi.htm

Uitto, T. 2010. Velkajärjestely. 1. painos. Helsinki: Kiinteistöalan kustannus Oy.

Virtanen. A. 2017. Sosiaalinen luototus 2016- Kuntakyselyn osaraportti. THL. Luettu 26.4.2020. https://www.slideshare.net/THLfi/sosiaalinen-luototus-2016-kuntakyselyn-osaraportti-80047941

LIITTEET

Liite 1. Ohje rahankäyttöön sekä talouden suunnitteluun korona-aikana

1. **Rahankäytön suunnittelu**
    - Pidä kirjaa talouden tuloista ja menoista. Ruokakustannukset ovat voineet kasvaa lasten jäädessä kotiin etäopiskelemaan.
    - Laadi selkeä suunnitelma rahan käytöstä tulevina kuukausina. Onko esimerkiksi kulutuksia, joita voitaisiin muuttaa vielä poikkeustilanteen päätyttyä.
    - Jos vararahasto eli taloudellinen puskuri ei ole riittävä, pystyisikö sitä joillain keinoin tulevaisuudessa vahvistamaan.
    - Oman elämän kustannuksia voi verrata kohtuullisen kuluttamisen viitebudjetteihin. Mitä eläminen maksaa-sivulta löytyy erilaisia budjettivaihtoehtoja eri elämäntilanteisiin.

2. **Kuluta vain sen verran kuin sinulla on varaa**
   Poikkeustilanteessa rahankäyttö saattaa kasvaa lisääntyneen vapaa-ajan takia. Nettishoppailu voi tuntua houkuttelevalta ratkaisulta tylsyyteen ja ahdistukseen. Mieti kumminkin muita vaihtoehtoja. Perheen yhteiset lautapeli- tai lukuhetket, videopuhelut ystävän kanssa tai oma jumppahetki, ovat hyviä vaihtoehtoja kuluttaa aikaa ja saada mieli rentoutumaan.

3. **Puhu rahasta**
   On tärkeää puhua raha-asioista perheen kesken niin poikkeusaikana kuin normaalissa arjessa. Selvitä esimerkiksi tiliotteen avulla, mitä on jäänyt poikkeusaikana pois. Jaa tämän jälkeen menot kolmeen kategoriaan; välttämättömiin, tarpeellisiin ja turhiin. Välttämättömät menot kuuluvat tulevaisuuteen poikkeustilan päätyttyäkin. Tarpeellisia menoja voi tarkastella kriittisemmin ja turhat menot voi karsia pois ja hyödyntää sitä vararahastona myöhäisempää käyttöä varten.

4. **Älä jää yksin**

(Takuusäätiö 1. 2020).

Liite 2. Takuusäätiön vinkkejä korona-aikaan

1. **Laita menot tärkeysjärjestykseen**
   Hoida aina ensin elämiseen liittyvät välttämättömät menot, kuten vuokra ja sähkölasku. Vuokran maksamatta jättämisestä saattaa seurata häätö ja sähkölaskun maksamatta jättämisen seurauksena sähköt saatetaan katkaista. Velkoja voidaan lyhentää vasta näiden jälkeen, jos jää rahaa. Esimerkki suositeltavasta järjestyksestä:
   - Vuokra, sähkö ja muut asumiskulut
   - Ruoka ja lääkkeet
   - Puhelin- ja nettiliittymälaskut
   - Matkaliput, polttoaine, vakuutukset yms.
   - Velkojen maksu

2. **Älä tee hätäratkaisuja**
   Älä turvaudu ensimmäiseksi kalliskorkoisiin luottoihin. Laskujen ja velkojen maksu lainalla saattaa helpottaa rahatilannetta hetkellisesti, mutta lopulliset luottokustannukset saattavat johtaa velkakierteeseen tai syventää sitä entisestään.

3. **Sovi maksuista**
   Jos et pysty maksamaan laskua tai velkaa, ole ensisijaisesti yhteydessä laskun lähettäjään tai velkojaan. Nykytilanteessa velkojat ovat joustavampia maksujärjestelyjä sopiessa. Älä kuitenkaan lupaudu liian suuriin maksueriin, mitä et pysty hoitamaan.

4. **Hae apua**
   Jos raha-asiat painavat mieltäsi, voit kysyä neuvoa Takuusäätiön neuvonnasta tai oikeusaputoimiston talous- ja velkaneuvonnasta.
   (Takuusäätiö 2. 2020.).

Liite 3. Kunnat, joissa sosiaalinen luototus käytössä sekä enimmäislainamäärä

Kunta	**Enimmäislainamäärä**
Espoo	10 000€
Eura	5 050€
Helsinki	15 000€
Hyrynsalmi	10 000€
Hyvinkää	10 000€
Imatra	ei tiedossa
Jyväskylä	10 000€
Järvenpää	5 000€
Kajaani	10 000€
Kemi	5 000€
Kemijärvi	2 000€
Kerava	10 000€
Kittilä	5 000€
Kuhmo	10 000€
Kuopio	ei tiedossa
Lahti	10 000€
Lappeenranta	ei tiedossa
Lemi	ei tiedossa
Luumäki	ei tiedossa
Oulu	15 000€
Paltamo	10 000€
Parikkala	ei tiedossa
Pori	5 000€
Rauma	5 000€
Rautjärvi	ei tiedossa
Riihimäki	5 000€
Ristijärvi	10 000€
Rovaniemi	10 000€
Ruokolahti	ei tiedossa
Salo	5 000€
Savitaipale	ei tiedossa
Sotkamo	10 000€
Suomussalmi	10 000€
Taipalsaari	ei tiedossa
Tampere	10 000€
Tornio	2 000€
Turku	15 000€
Vantaa	10 000€
Äänekoski	10 000€

(Perintätoimisto Perintäritari. 2019.).